

NEO-LİBERAL KENTLEŞMENİN KENT İDARESİNE ETKİSİ: İZMİR VE BAKÜ ÖRNEKLERİ*

The Effect of Neo-Liberal Urbanisation on City Governments: İzmir and Baku Case

Reshad ABILZADE**

Öz

Bu çalışma kapsamında neo-liberalizmin kent yapısı ve kent yönetimleri üzerindeki etkileri değerlendirilerek kent yönetiminde ortaya çıkardığı avantaj ve dezavantajların gelişmekte olan ülke kentlerindeki tabloyu saptamak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda neo-liberalizm ve neo-liberal kentleşmenin etkisiyle literatür taraması sonucu ortaya çıkan kriterlere göre teorik bilgiler kullanılarak kent yönetimi üzerindeki etkilerini değerlendirebilmek için gelişmekte olan ülke kentlerinden olan İzmir ve Bakü kent yönetimi üzerinde neo-liberal kentleşmenin etkilerinin düzeyi yedi kritere göre değerlendirilmiş, İzmir Büyükşehir Belediyesiyle gerçekleştirilmiş mülakat sonuçlarına da çalışmada yer verilmiştir. Araştırmanın sonucunda İzmir ve Bakü örneklerinde görülen kent yönetimlerinde neo-liberal politikaların ortaya çıkardığı avajalara göre hizmet sunumlarını yerine getirerek bu politikaların ortaya çıkardığı dezavantajların etkisinin düşük düzeyde tutulmasına yönelik çalışmaların gerçekleştirildiği saptanmıştır. İzmir kent yönetimi açısından gerçekleştirilen faaliyetler yerel yönetimlerin ihtiyaçlara göre bağımsız yönetimini gösterse de Bakü kent yönetiminde ihtiyaçlar dışında ve merkezi yönetime bağımlı bir yönetimin gerçekleştirildiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Neo-liberalizm, Neo-liberal Kentleşme, İzmir, Bakü, Kent Yönetimi

ABSTRACT

This study aims to determine the advantages and disadvantages of the neo-liberalism system's effects on urban structure and urban governments in developing countries cities. For this purpose, the effects of the neoliberal urbanization model on İzmir and Baku cities' city administration, which are among developing countries' cities, have been evaluated according to seven criteria. To do so, this study used theoretical data based on the criteria revealed as a result of the literature review on the effects of neo-liberalism and the neo-liberal urbanization system. The results of the interview conducted with the İzmir Metropolitan Municipality employees are also included in this study. As a result of the research, it has been determined that studies have been carried out to keep the disadvantages of these policies at a low level by fulfilling the benefits of neo-liberal policies in urban administrations seen in the examples of İzmir and Baku cities. The activities carried out by İzmir city administration demonstrate the independent management of local governments according to the needs. On the contrary, Baku city's example shows an administration outside the needs and depends on the central government.

Keywords: Neo-liberalism, Neo-liberal Urbanisation, İzmir, Baku, City Government,

* Bu makale, Reshad Abilzade tarafından Cenay Babaoğlu danışmanlığında hazırlanan "Neo-Liberalizmle Dönüşen Kentler ve Yerel Yönetimlere Etkisi: İzmir ve Bakü Örnekleri" başlıklı yüksek lisans tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

** Bağımsız araştırmacı, resad1995@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1168-3962

1. GİRİŞ

Düşünce akımlarının etkisiyle şekillenme neo-liberalizm akımını da etkilemiş ve geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinden başlayarak tartışma konusu olan neo-liberalizm kentle birlikte var olmayı kendisine hedef edinmiştir. Neo-liberalizmin kentle birlikte var olması kent yapısı ve yönetimi üzerinde ciddi etkileri doğurmuştur. Neo-liberalizmin kent yapısı açısından etkilerinin belirlenmesi ülke örnekleriyle birlikte daha somut bir biçim almıştır. Neo-liberalizmin, dolayısıyla, neo-liberal kentleşmenin etkilerinin avantaj ve dezavantajlar olmakla iki grupta incelenmesi somut örneklerin ve kesin bir tablonun ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır. Etkilerin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı sonuçlar şeklinde kendisini göstermesi ülkelerdeki ekonomik, siyasal ve sosyal sorunlara göre şekillenmiştir.

Gelişmekte olan ülke kentlerinin odak noktası olduğu bu çalışma, ekonomik, siyasal ve sosyal sorunlardan kaynaklı olarak neo-liberalizmin dezavantajlarının etkisini daha da derinleştirdiği, avantajlarından ise mümkün olduğunca ülkelerin yararlanmaya çalıştığını göstermektedir. Neo-liberal kentleşmenin etkisiyle yerel yönetimlerin ön plana çıkması neo-liberal politikaların ilgi odağına dönüşmesine yol açmış, yerel yönetimlerin ön planda yer alması dönüşümle birlikte sorunları da gündeme taşımış, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik, siyasal ve sosyal sorunları aynı sürecin farklı seyirler şeklinde gelişmekte olan ülke kentlerinde etkisini gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın odağını oluşturan neo-liberal kentleşme bazında ele alınan neo-liberalizmin kent yönetimine olan etkisi için literatür taraması yapılmış, yapılan literatür taraması sonucu neo-liberal kentleşme kavramının sınırlarının belirlenebilmesi amacıyla ve neo-liberal kentleşmenin etkisinden kaynaklı olarak yedi kritere göre değerlendirme yapılmıştır. Bunun yanı sıra çalışma tasarlanırken literatür taraması ile birlikte elde edilen bulguların İzmir kent yönetiminde yetkili kurum olan İzmir Büyükşehir Belediyesi (İBB) ve Bakü kent yönetiminde yetkili kurum olan Bakü Şehir İcra Hakimiyeti üst düzey yetkilileriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Pratik açıdan görüşmelerin çalışmaya katkı sağlayacağı düşünüldüğünden her iki kurumun üst düzey yetkilileriyle görüşmelerin gerçekleştirilebilmesi için resmi başvurular yapılmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesine yapılmış başvurunun olumlu sonuçlanması görüşmeyi gerçekleştirmeye olanak sağlasa da Bakü Şehir İcra Hakimiyetine yapılmış başvurudan olumlu yanıt alınamamış ve Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanınının 6 Haziran 2012 tarihli 648 numaralı "Yerli İcra Hakimiyetleri hakkında Esasname"nin onaylanması ile ilgili Fermanı ve Bakü Şehir İcra Hakimiyetininin resmi sitesindeki (www.baku-ih.gov.az) bilgilere göre de-

ğerlendirme gerçekleştirilmiştir. Böylece Bakü Şehir İcra Hakimiyetinin kriterlere göre değerlendirilmesi Esasname, bakanlıkların faaliyetlerine yönelik ve resmi siteden elde edilen bilgilerle tamamlanmaya çalışılması araştırma için bir sınırlılığa neden olmuştur.

Neo-liberal kentleşme ve gelişmekte olan ülke kentlerinde ve kent yönetimindeki avantaj ve dezavantajların belirlenmesi için benzer iklim, sanayi düzeyi, liman kenti ve kardeş şehir statüsü özellikleri bulunan İzmir ve Bakü örnekleri kamu faaliyetleri, kent planlama, konut politikaları, kentsel sivil toplumun gelişimi ve tarım olmakla yedi kritere göre araştırılması gelişen süreci somut örnekleriyle değerlendirebilme düzeyindedir.

2. NEO-LİBERAL KENTLEŞME VE KENT İDARESİNE ETKİSİ

1970'li yıllardan başlayarak dünya genelinde etkisini göstermeye başlayan neo-liberalizm, ekonomik faaliyetlerin yeniden yapılandırılması, deregülasyon, özelleştirme ve kamu-özel işbirliği lehine yeni kurumsal mekanizmaların kurulması şeklinde nitelendirilmektedir. Pally'nin ifade ettiği şekliyle neo-liberal uyanış, Keynesyen ekonomi modelinin çıkmazlarının oluşturduğu teorik bölünmelere çözüm bulunamaması sonucu ortaya çıkan bir dalga olarak ifade edilmektedir (aktaran Kuran, 2019, s. 109). Bu uyanış kentsel alanlara hâkim olmanın yanı sıra kentlerin yutulması sürecinin etkisi altında şekillenmektedir. Bu dönemden başlayarak neo-liberalizm, kentte mekânsal üretimi doğurmakla onun ihtiyaç ve çıkarlarına göre aldığı biçim Henri Lefebvre ve Manuel Castells tarafından yapılan Marksist şehir okumaları sayesinde mümkün olmaya başlamıştır. Neo-liberalizm, küreselleşen kapitalizmin kentlerde gelişme olgusu olarak görülmekle birlikte onun kentsel alanlarda genişlemesi neo-liberalizmin gelecek stratejisini belirlemeye etki etmiş, kentler neo-liberalizmin desteğiyle gelişen stratejik alanlar olarak kendisini göstermeye başlamıştır (Latendresse, 2008).

Kentsel alanlarda uygulanmaya başlanan neo-liberal kentsel politikalar, kentsel üretimi, yeniden dağıtım mekanizmalarını ve tüketime yatırımı ön plana almakla özel ekonomik temsilciler tarafından değer yaratma taleplerini güçlendirmeye başlamıştır. Başka bir deyişle, neo-liberal şehir planlaması, konuta erişim açısından toplumsal yeniden üretim ihtiyaçlarının karşılanması birikimin temel bir bileşeni olmaktan çok, birikimin yeni gereksinimlerinin karşılanmasını gündeme taşımaktadır (Crieking, 2008, s. 112). Neo-liberal kentsel politikaların kentlerde uygulanmaya başlaması dışsal ekonomik potansiyellerin yeni bir şekliyle kentsel gelişimin motoru olmasına olanak sağlamaktadır. Bu ise yerel üretkenliğin gelişmesi

amacıyla potansiyel endüstri düzeyinin gerilemesi anlamına gelmeksizin prestijli konutların inşası, iş ve kongre merkezleri, alışveriş, eğlence ve turizm merkezleri, teknoloji parkları, çok işlevli stadyumlar olmakla büyük (mega) projelerin kentsel alanları küreselleşmiş finansal sermayeden kaynaklanan yatırımlarla ilişkili olarak konumlandırılmayı hedeflemektedir (Crieking, 2008, s. 112).

Neo-liberalizmin etkisiyle şekillenen neo-liberal şehir, özellikle ekonomik konularda, kıyaslama, model transferi ve iyi uygulamalara önem vermekle genelleştirilmiş rekabet alanını (Biau, 2020, s. 8) ortaya çıkarmaktadır. Başka bir deyişle, neo-liberal kentsel politikalar neo-liberal şehrin inşasında ve piyasa odaklı büyüme için kent mekânının alınıp satılabilir bir metaya dönüşmesinde büyük bir etkiye sahip olmaktadır.

Neo-liberal şehrin inşası süreci neo-liberal kentleşme veya neo-liberalizmin kentleşmesi olarak kabul edilmekle kent planlamasının ve kentsel tasarımın odak noktası haline gelmiş ve farklı disiplinlerdeki tartışmalara göre şekillenen olgu olarak gündemde yerini almıştır. 1980 yılı sonrasında neo-liberal politikaların geniş bir şekilde uygulanması ve benimsenmesi bu dönemin neo-liberal kentsel politikaların kentsel alanları dönüştürmesi yönünde neo-liberal kentleşmenin miladı olarak kabul görmektedir (Bal ve Altun, 2016, s. 66). Bu dönem sonrasında yerel yönetimlerin ön plana çıkmaya başlaması kent yönetiminde de farklı etkilerin vuku bulmasına neden olmuştur. Kent yönetimlerinin ön planda yer almaya başlamasının nedenleri Keynesyen refah politikalarının uygulanma dönemlerine kadar gitmektedir ve Keynesyen ekonomi anlayışı ile neo-liberal ekonomi anlayışı arasındaki teorik kopuş noktaları aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Kuran, 2019, s. 109):

- Neo-liberalizm uluslararası rekabet ve arz tabanlı politikalarla ilgili yenilikleri öne çıkarmayı hedeflemektedir;
- Tam istihdam ve planlama yenilik ve rekabetle yer değiştirmiştir;
- Ulus devlet genelinde uygulanan politikalar yerini yerel, bölgesel ve ulus üstü kurumlara bırakmaya başlamıştır.

Kent yönetiminde neo-liberal dönüşüm yapısal uyum programları aracılığıyla uygulanmaktadır ve "tüm aktörlerin aynı torbada bulunduğu" (Baraud-Serfaty, 2020) bir yönetim anlayışı ortaya çıkmaktadır. Yapısal uyum programları Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası niteliğe sahip olan kuruluşlar tarafından devletin ekonomik yapısının inşası anlaşılmaktadır. Söz konusu dönüşüm yerel yönetimleri piyasa aktörleri gibi göreyerek kentler arası rekabet, yabancı sermaye çekme, farklılaşma yoluyla ön plana çıkma, kamuya hizmet amacının girişimci ve yarışmacı niteliğe sahip kazan-

ma hedefinin güçlenmesi olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Böylece yerel yönetimlerin etkinlik alanları ulus devlet sınırlarına sığmamakla küresel sermaye çekme yarışı kent yönetimlerinin vizyonlarını belirlemeye olanak sağlamıştır (Kuran, 2019, s. 132).

Yönetim anlayışındaki değişimin aracı olan yapısal uyum politikaları kent yönetimiyle birlikte kent, kent mekânı ve kent yaşamının sermayeye göre şekillendiğini ve hızlı bir seyir izlediğini göstermektedir. Neo-liberal dönüşümün etkisiyle uluslararası şirketlerin ticaret ve yatırım kalıplarını kontrol etme gücünün artması birçok gelişmekte olan ülkede kentsel ekonomik yapının doğasına da etki etmiştir. Bu etki sonucu gelişmekte olan ülke kentlerinde neo-liberalleşme sürecinin avantajları ve dezavantajlarının ortaya çıkması kendisini göstermektedir. Neo-liberalizmin avantajları ve dezavantajları ile birlikte kent yönetimlerini değerlendirmek kentlerin bu süreçten etkilenme düzeyinin de belirlenmesine katkı sağlamaktadır.

Neo-liberalizmin avantajları ve dezavantajlarını belirlemek için merkezi yönetimin arka plana geçmesi ve yerel yönetim birimlerinin yeni işlevler kazanması yönlerine göre yönetimler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi, yerel yönetim birimlerinin mali tasarruf uygulamaları ve gelir kaynaklarındaki çeşitlilik yönlerine göre kamu maliyesinde tasarruf, kamu yatırımlarının azalması ve özelleştirme faaliyetlerinin güçlenmesine yönlerine göre belediye kamu kesiminin ve toplu altyapının özelleştirilmesi, kent planlama modeli, toplu konut inşasının yeniden yapılandırılması ve kentsel dönüşüm, kentsel sivil toplumun yeniden düzenlenmesi (Brenner ve Theodore, 2002), tarımdaki çalışmalar başlıklı kriterlere göre kent yönetimlerini değerlendirmek mümkündür.

Bu doğrultuda gelişmekte olan ülke kentlerinden olan İzmir ve Bakü kentleri değerlendirilerek neo-liberalizmin etkilenme düzeyi araştırılacaktır. Kriterlere göre değerlendirme yapılmadan önce Türkiye ve Azerbaycan'daki yerel yönetim geleneğiyle ilgili bilgilere yer verilecektir.

3. TÜRKİYE'DE VE AZERBAJCAN'DA KENT YÖNETİMLERİ

Tarihi yönetim geleneğine sahip olan Türkiye Cumhuriyeti'nde demokratik temelli yönetim modelinin benimsenme tarihi Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasının sonuna tesadüf etmektedir. Modern yönetim modeli 1839 yılında Tanzimat Fermanı ile kabul edilmiştir. 29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Tanzimat Fermanı ile benimsenen modern yönetim modeline göre bir çok düzenlemeler ve uygulamaların gerçekleştirilmeye başladığını belirtmek mümkündür. Modern yönetim ilkeleri Türk idare yapısına etki etmekle merkezi

yönetimin şekillenmesinin yanı sıra yerel yönetim kurumlarının üzerinde büyük etkileri doğurmuştur.

Azerbaycan Cumhuriyeti de tarihi yönetim geleneğine sahip olsa da onun demokratik temelli yönetim modelini benimsemesi 20. Yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu uyanış devamlılık sağlayamasa bile, aynı yüzyılda ikinci kez bağımsızlık kazanan Azerbaycan'da demokratik temelli yönetim modelinin uygulanmasına yönelik çalışmalar yapılmış ve anayasal güvence altına alınan yerel yönetim birimleri kurulmuştur.

Demokratik ilkelere göre idare yapılarının etkilendiği Türkiye ve Azerbaycan Cumhuriyetlerinde kent yönetimleriyle ilgili bilgilere bu bölümde yer verilecektir.

3.1. Türkiye'de Kent Yönetimi

Tarihi yönetim geleneğine sahip olan Türkiye Cumhuriyeti'nde demokratik temelli yönetim modelinin ortaya çıkması Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır.

1839 tarihli Tanzimat Fermanı modern yönetim modelinin kabul edilmesinin temelleri atılarak 29 Ekim 1923'e kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla devam ettirilmiştir. Modern yönetim ilkelerinin benimsenmesi Türk idare yapısının yanı sıra yerel yönetimlerin de şekillenmesine neden olmuştur. Sanayi Devrimi sonrası uluslararası ticaretin gelişmesi sonucu Osmanlı Devleti'nde ciddi değişiklikler vuku bulmuş, yerel idareler dönüşümlerden etkilenmeye başlamıştır. Bu dönüşüm kent yönetimlerinin de etkilenmesine yol açmıştır (Oktay, 2008, s. 135).

Yerel yönetimlerin modern ilkelere göre şekillenmesinin yazılı hali olarak 3 Nisan 1930 tarihli 1580 sayılı Kanunu Türk belediyeciliğinin en son şekli olmakla daha önce ortaya çıkan sorunların giderilmesine zemin hazırlamıştır ve bu kanun hazırlanırken birçok Batılı ülkelerin tecrübelerinden yararlanılmıştır (Ergin, 1934, s. 118).

İkinci Dünya Savaşının olumsuz etkileri Türkiye'yi ciddi bir şekilde etkileyerek savaş öncesi Ankara'da görülen hızlı kentleşme süreci Türkiye'nin diğer bölgelerine de yayılmaya başlamıştır. Kırdan kente yön alan kentleşme çarpık kentleşme sürecini doğurmuş, bu durum yerel yönetimlerin artış gösteren sorunlarla yüzleşmesine neden olmuştur. 1950 sonrasında çarpık kentleşmenin baskın olduğu yükselen kentleşme eğilimi yeniden yapılanmaların önünü açsa bile (Ökmen, 2008, s. 51) gerçekleştirilen düzenlemeler merkezîyetçilik ilkesinin etkisini azaltamamış, kentleşme alanında kendisini gösteren hızlı artış yerel yönetimler ve yasalar açısından

kendisini gösterememiştir (Yayman, 2002, s. 67). 1975 yılı sonrası belediyelerin önemi artmaya başlamış, onlar kamu gelirlerindeki paylarının azalmasına paralel olarak kaynak sağlayan girişimlerde bulunmaya başlamışlar.

1982 yılında kabul edilen Anayasa'da 1961 Anayasasında belirtilmiş mahalli idarelere yönelik hükümleri aynı kalmakla Anayasanın 127. Maddesinde "Büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimleri getirilebilir" hükmü Türk yerel yönetiminde yeni bir dönemin açılmasına neden olmuş ve 3030 sayılı yasayla büyük kent özelliği taşıyan 3 kentte – Ankara, İstanbul ve İzmir'de büyükşehir belediye yönetimi modeli uygulanmaya başlanmıştır (Keleş, 2000, s. 278-279; Gül, 2008, s. 91). Büyükşehir yönetim modeline göre gerçekleştirilen yasal düzenlemeler Türkiye'de desantralizasyon eğiliminin yükselmesine karşın güçlü merkez-zayıf yerel yönetim modelinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Böylece merkeziyetçiliğin ağır bastığı yerel yönetim gerçekleştirilmekle yerel düzeyde güçlü başkan, zayıf ve etkisiz meclis, yerel-üstü yapıda – Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı kurulmuştur (Yıldırım, 2014, s. 83).

Türkiye'deki yerel yönetim geleneğinde dönemsel uygulama biçimlerinin etkin olması neo-liberal politikaların uygulanma döneminde aynı şekilde kendisini göstermiş ve Türkiye'de neo-liberal uygulamalar gerçekleştirilmekle belediyelerin yetkileri arttırılmıştır.

3.2. Azerbaycan'da Kent Yönetimi

28 Mayıs 1918'de bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin¹ (AHC) kısa bir bağımsızlık dönemi yaşaması yerel yönetim birimlerini gündeme gelmesine olanak sağlayamamıştır. Sovyetler Birliğinin tahakkümü altında kalarak yönetilen Azerbaycan Cumhuriyeti 1991'e kadar Sovyetler Birliği tarafından uygulanan "demokratik merkeziyetçilik" ilkesine göre yönetilmiştir. Bu yönetim şekli merkezi yönetimin taşra örgütlenmeleri aracılığıyla yerel hizmetlerin sunulmasına neden olmuştur.

20. Yüzyılda bağımsızlığını ikinci kez 18 Ekim 1991'de ilan eden Azerbaycan Cumhuriyeti planlı ekonomi modelinden piyasa ekonomisine geçtiğini belirtmiş ve demokratik yerel yönetim birimlerinin kurulmasının önü açılmıştır. 12 Kasım 1995 tarihli Anayasa ile yerel yönetimlerin hukuki altyapısı anayasal bir çerçeveye oturtulmuş, Anayasasının 142. Maddesince yerel yönetimi belediyelerin gerçekleştirdiği belirtilmiş ve anayasal güvence altına alınan belediyeler tek basamaklı bir sistem

¹ 28 Mayıs 1918'de bağımsızlığını kazanan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti 28 Nisan 1920'de Bolşeviklerin işgali sonucu bağımsızlığını kaybetmiştir. 23 aylık bir dönemde var olan Cumhuriyet döneminde 5 Hükümet Kabinesi kurulmuştur.

olarak benimsenmiştir (Elma, 2013, s. 168). İlk belediye seçimleri 12 Aralık 1999 yılında gerçekleştirilmiştir.

Anayasanın altı maddesi belediyelerle ilgili olmakla belediye idaresinin oluşumu, onların yetkileri, kararları, görevleri ve bağımsızlığının teminatıyla ilgili konulara yer verilmiştir. Belediyeler seçimle yönetimleri belirlenmekte, seçim kuralları ve belediyelerin statüsü ilgili kanunlara göre düzenlenmektedir. Belediyelerin Statüsü hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Yasasının 27. Maddesinde “Belediyelere seçimler, vatandaşların kanunla belirlenmiş seçim hakları gereğince; genel, eşit, doğrudan seçim haklarına göre serbest, şahsi ve gizli oy verme yoluyla gerçekleştirilir. Belediye seçimleri Azerbaycan Cumhuriyeti Seçim Mecllesine uygun olarak hayata geçirilir. Azerbaycan Cumhuriyeti devlet organları belediye seçimlerinin demokratik bir şekilde gerçekleştirilmesine teminat vermektedir.” olarak belirtilmiştir (Belediyelerin Statüsü hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, 1999). Belediyelerin oluşturulması ile birlikte onların görev ve yetkilerinin düzenlenmesi için Millet Meclisinde özel komisyonlar oluşturulmuş, “Belediyelerin Statüsü”, “Belediye Seçimlerinin Kuralları”, “Belediye Hizmeti”, “Yerel Kamuoyu Sorgusu”, “Belediye Topraklarının Yönetilmesi” kanunları kabul edilmiştir. Bunlarla birlikte Azerbaycan Cumhuriyetinin Toprak, Su, Vergi, Mülk ve İş Kanunlarına (Mecelle) da belediyelerin faaliyetine yönelik maddeler eklenmiştir (Ekonomi ve Sosyal Kalkınma Merkezi [İSİM], 2017, s. 7). Yapılan düzenlemeler Azerbaycan’da belediye yönetiminin hukuki altyapısını oluşturmakla, sonraki yıllar hukuki altyapının yeniden düzenlenmesi ve yenilenmesi gerçekleştirilmiştir.

Bağımsızlık döneminde Sovyetlerden devralınan köy, kasaba ve kent sovyetleri yerine köy, kasaba ve kent belediyelerinin oluşturulması çok sayıda küçük köy belediyelerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Hüseyn ve ark., 2013, s. 165). Böylece ilk yerel seçimler zamanı Azerbaycan’da 2.669 belediye kurulmuş, 2009’a kadar belediye sayısındaki artış sonucu belediye sayısı 2.757’ye ulaşmıştır. Bu durum belediye harcamalarının artmasına, nitelikli insan kaynaklarının düşük düzeyde olması belediyelerin birleştirilmesi ve sayısının azaltılmasına neden olmuştur. 2009’da Milli Meclisce kabul edilen kanunlar sonucu belediye sayısı 1.718’e düşürülmüş (Yusifov ve ark, 2016, s. 170), 2014’te ise “Belediyelerin İş Birliği, Birleşmesi, Ayrılması ve Lağvedilmesi” hakkında Kanunun yürürlüğe girmesiyle belediye sayısı 1.607 olmuştur (Mirzayev, 2015, s. 11). Sürekli düşüş seyri izleyen bu süreç 2016 yılında da kendisini göstermiş ve resmi rakamlara göre, belediye sayısı 1.606 olmuştur (Azerbaycan Cumhuriyeti Hesap Odası, 2017, s. 57). Belediye sayısındaki düşüşün gelecekte de kendisini göstereceği istisna edilmemektedir. Belediye sayısındaki azalma belediye yetkilerinin uygulanması ve harcamalarında etkinliğin

sağlanmasına olumlu etki edememiştir. Belediyelerin gelir kaynaklarının iyi durumda olmaması ve vatandaşların iyi hizmet sunumunu gerçekleştiremeyen belediyelere olan güvensizliği onların önemli kurumlar olarak ön planda yer almasını engellemektedir. Bunların yanı sıra merkezi yönetim tarafından belediyelere yetki aktarımı merkezin elinde topladığı gücün azalması olarak algılanması belediyelerin etkin faaliyet göstermelerini engelleyen bir diğer etki olarak ifade edilebilir. Kamu hizmetlerinin büyük bir kısmı başkent Bakü'de planlanarak uygulanması, idari ve mali alandaki güçlü merkezîyetçilik, aşırı bürokratikleşme, kırtasiyeciliğin yaygınlaşması, yöneticilerin motivasyonunun ve teşebbüs güçlerinin görülememesi merkezi yönetimin baskın etkisini göstermesinden kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, merkezi yönetim yetki ve kaynakları alt kademelere devretmeye çok da olumlu bakmamakla yetki dağılımında cimri bir yaklaşım sergilemektedir (Hasanoğlu, 2008, s. 82). Kısaca ifade etmek gerekirse Azerbaycan'da anayasal yerel yönetimleri olarak belediyeler belirtilse de kent yönetimlerinde merkezi yönetimin taşra örgütleri güçlü bir yere sahiptir.

4 NEO-LİBERAL KENTLEŞMENİN İZMİR VE BAKÜ KENT YÖNETİMLERİNE ETKİSİ

4.1. İzmir ve Bakü'nün Ortak Özellikleri

İzmir 37°45' ve 39°15' enlemde (www.izmir.gov.tr), Bakü ise 40° enlemde bulunmaktadır. Petro kimya, makine, inşaat ürünleri üretimi, her iki kentin tarihi liman kenti özelliklerini kendilerinde bulundurması, sanayinin geliştiği kentler olması onların benzer yönlerine dâhildir.

İzmir'de yenilenebilir enerji olarak jeotermal ve rüzgar enerjisi, Bakü'de ise güneş ve rüzgar enerjisinin büyük potansiyelinin bulunması her iki kentin temiz ve çevre dostu kentler olarak inşa edilmelerine olanak sağlamaktadır. Sanayi açısından her iki kentte sanayi bölgelerinin oluşturulduğu, Bakü'de bulunan sanayi parklarının daha çok atık geri dönüşümü işlevini yerine getirdiği görülmektedir. Ulaşım açısından İzmir Türkiye'nin üçüncü büyük kenti olarak deniz, hava ve kara ulaşımı olanaklarına, Bakü ise Azerbaycan'ın en büyük kenti olarak deniz, hava ve kara ulaşımı olanaklarına sahiptir.

Coğrafi yapı ve iklim özellikleri her iki kentte tarım potansiyelini arttırmakla bir çok bitki türünün yetişmesi için uygun ortamı sağlamaktadır. Bu nedendir ki her iki kentte incir, zeytin, ceviz, fındık, badem, fıstık gibi kuruyemiş ürünleri,

elma, şeftali, armut vs. gibi meyve türleri, karnıbahar, patates, salatalık, domates vd. tarımsal ürünler olmakla benzer ürünler ekilmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu, 2019; www.stat.gov.az; www.izto.org.tr).

Yukarıda yer verilen benzer özelliklerinin yanı sıra İzmir ve Bakü'nün birbiriyle kardeş şehir olmaları belirlenmiş kriterler açısından her iki kentin karşılaştırılmasını olanaklı kılmaktadır.

4.2. Neo-Liberal Kentleşmenin Avantaj ve Dezavantajlarının İzmir Kent Yönetimine Etkisi

Neo-liberal uygulamaların Türkiye'de etkisini göstermeye başlamasıyla bu uygulamaların avantaj ve dezavantajlarının etkisi altında kalan kent yönetimlerinden biri de İzmir Büyükşehir Belediyesi olmuştur. İBB tarafından yerine getirilen faaliyetler avantaj ve dezavantajları dikkate alınarak yedi kritere göre ilgili bilgilere yer verilecek ve değerlendirmeler yapılacaktır. Bununla birlikte İBB üst düzey yetkisiyle 17.06.2020 tarihinde gerçekleştirilmiş mülakat sonuçlarına da yer verilecektir.

4.2.1. Yönetimler Arası İlişkilerin Yeniden Düzenlenmesi

Türkiye'de 1980'li yıllardan başlayarak büyükşehir ve etrafında bulunan alanların ana belediyeye bağlanması sonucu Büyükşehir yönetimi modeli uygulanmaya başlanmıştır. 2000'li yıllarda neo-liberal politikaların etkisinin güçlü bir şekilde kendisini göstermesi belediyelere yönelik hukuki altyapının düzenlenerek idari yapıya etkisini daha çok göstermiş, stratejik planlama, performans dayalı yönetim, kent konseyleri, yönetim gibi yeni kavramların yer aldığı kanun tasarıları, çok paydaşlı yönetim modellerini gündeme getirmiştir. Mali yapıdaki değişiklikler kendisini aynı düzeyde göstermemiştir ve bu 1981 tarihli 2464 sayılı "Belediye Gelirleri Kanunu"nda değişikliğin yapılmamasından anlaşılmaktadır (Yaylı ve Yaslakaya, 2012, s. 79).

17.06.2020 tarihinde İBB yetkisiyle gerçekleştirilmiş görüşme zamanı merkezi hükümetle yerel yönetimler arasındaki ilişki ve son on yılda değişimin gözlenmesine ilişkin sorular sorulmuş, katılımcı soruya Türkiye'deki merkezi ve yerel yönetim sistemleri arasındaki ilişki açısından soruları yanıtlamıştır. Katılımcıya göre, Türkiye'de yönetimi gerçekleştiren iktidarın yetki ve kontrolü elinde toplama çalışan bir iktidar anlayışına sahip olması yerel yönetimlerin teşvik gücünü kırmaktadır. Bunun yanı sıra İBB'nin muhalif bir belediye olması gerçekleştirilmesi planlanan projelerin bakanlık ve Cumhurbaşkanlığından izin alınmasını gerektir-

diğinden bu durum onay sürelerinin uzamasına yol açmaktadır. Böylece bir tramvay projesinin bekleme süresini örnek olarak ifade eden katılımcı bu sürenin üç yıl olduğunu ifade etmiştir.

Merkezi ve yerel yönetim ilişkisinin siyasetten arındırılarak katılımcı bir anlayışla hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiş, kurumsal yapı ve devlet politikasının önceliğine vurgu yapılmıştır. Yerel politikaların hazırlanması ve kabul edilmesi zamanı yerelin dinamiklerinin dikkate alınması ve katılımcı bir yaklaşımın sergilenmesine olan vurgu güçlü olmuştur. Zamanı kamu kaynağı olarak gören katılımcı merkezi yönetimin onay işlem sürelerini uzatmakla yerelin yetkilerinin kısılmasını etkili bulmamış, hizmet maliyeti açısından yerel yönetimlerin etkili ve verimli çalışması için parasal anlamıyla birlikte mal maliyeti ve ihtiyaçların da göz önünde bulundurulmasının önemli olduğunu ifade etmiştir.

4.2.2. Kamu Maliyesinde Tasarruf

Yerel yönetimlerin idari yapısının düzenlenmesine yönelik çalışmaların yanı sıra mali alanda gerçekleştirilmiş çalışmalar avantajları ile birlikte bir çok sorunları da beraberinde getirmiştir. Borçlanma belediyelerin yeni kaynak arayışının önünü açsa da özel finansman araçlarına bağımlılık artmıştır. 2004² ve 2005³'te ilgili kanunlardaki değişiklik sonucu İBB mali açıdan ağır borç yükü ve dağılık mali yönetim olmakla iki sorunla yüzleşmiştir. Mali yönetimdeki sorunlar bütçenin hazırlanmasında olumsuz durumlara yol açmıştır (Tekeli, 2018, s. 38). Mali İyileştirme ve Disiplinin temin edilmesiyle kaynak dağıtımının etkin bir şekilde yapılması, faaliyet etkinliği, belediyenin kredi değerinin arttırılması ve israfın azaltılması tasarruflu bütçelerin hazırlanmasında öncelikli yere sahip olmuştur. Bu nedenle İBB tarafından iyimser bütçelerden daha çok stratejik nitelikli bütçelerin hazırlanmasına çaba gösterilmiştir. Türkiye'nin 2001 sonrası yüzleştiği ekonomik krizden çıkabilmek için kamu maliyesinin yeniden yapılandırılması gerçekleştirilmiş ve 10 Aralık 2003'te 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim Kanununu kabul edilmiştir. Bu kanunda kamu idareleri için "stratejik plan" hazırlama zorunluluğu getirilmiştir (Tekeli, 2018, s. 41). Bu nedenle İBB tarafından 2006-2017, 2010-2017, 2015-2019 Stratejik Planları hazırlanmış, bu geleneğin devamı olarak 2020-2024 Stratejik Planı kabul edilmiştir. Stratejik planların kabul edilmesi yerel yönetimlerin uzun vadeli, etkin ve tasarrufa dayalı bütçelerin kabul edilmesine yol açmıştır.

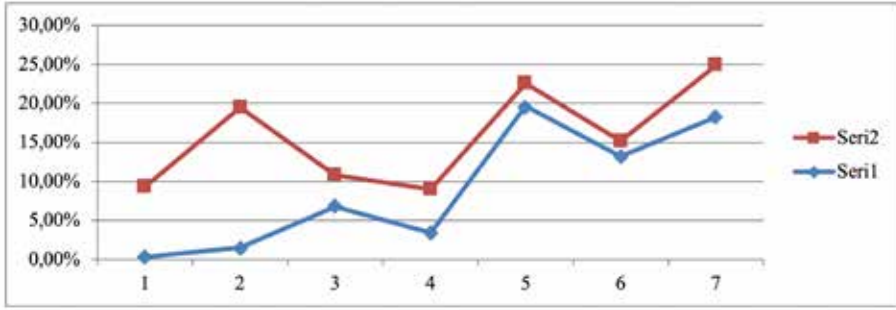
² 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu 10 Temmuz 2004 yılında kabul edilmiştir. *Resmî Gazete Tarihi: 23.07.2004 Resmî Gazete Sayısı: 25531*

³ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

³ 5393 sayılı BELEDİYE KANUNU Kanunu 3 Temmuz 2005 yılında kabul edilmiştir. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

Stratejik Planların etkisiyle bütçe iyileştirilmeleri sağlanmış, 2007'de Hazine Müsteşarlığına ödenilmesi gereken borçların belirli bir takvime bağlanmasıyla İzmir'de altyapı çalışmaları hızlanmaya başlamıştır. Düşük maliyetli ve uzun vadeli yatırımlar için uluslararası yatırımın çekilmesiyle ilgili stratejik karar alınmış ve uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu olan Fitch'e başvurulmuştur (Tekeli, 2018, s. 39-40). İBB'nin 2006 sonrasında borçlanmaya ve borç ödemelerini gerçekleştirmeye başlaması belediye gelirlerine avantaj sağlamıştır. 2010 sonrasında belediye gelirlerindeki artış ve belediye gider payındaki borç ödemeleri kıyaslandığında İBB borç ödemelerinin net borçlanmanı daima üstelediği görülmüş, 2016 sonrasındaki borçlanmanın keskin şekilde artması kur dalgalanmalarından kaynaklanmıştır.

Grafik 1. Borç Ödemeleri ve Borçlanma Düzeyinin İzmir Büyükşehir Belediyesi Gelirleri İçerisindeki Payının Yıllara Göre Dağılımı (2010-2018)

Kaynak: 2010-2018 İBB Faaliyet Raporlarında yer alan verilere dayanılarak grafik oluşturulmuştur

Belediye gelirleri borçlanmanın etkisiyle gelir getirici bir özellik taşıdığı görülse de borcun ödenmesi kur dalgalanmaları sonucu belediye giderlerini arttırdığı ve gider payının her zaman borçlanma üzerinde bir seyir izlediği görülmektedir. Böylece belediye gelirlerine katkı neo-liberalizmin avantajı, kur dalgalanmaları sonucu belediye borçlarının artması ise dezavantaj olarak değerlendirilebilir.

4.2.3. Belediye Kamu Kesiminin ve Toplu Altyapının Özelleştirilmesi

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun 2004 yılında kabul edilmesiyle bu kanunun 7. Maddesinin (p) bendinde; “Büyükşehir içindeki toplu taşıma hizmetlerini yürütmek ve bu amaçla gerekli tesisleri kurmak, kurdurtmak, işletmek veya işlettmek, büyükşehir sınırları içindeki kara ve denizde taksi ve servis araçları dâhil toplu taşıma araçlarına ruhsat vermek” büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları (5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, Madde 7), 5393

sayılı Belediye Kanununun 15. Maddesinin (f) bendinde; “Toplu taşıma yapmak; bu amaçla otobüs, deniz ve su ulaşım araçları, tünel, raylı sistem dâhil her türlü toplu taşıma sistemlerini kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek.” belediyenin yetkileri ve imtiyazları olarak belirlenmiştir (5393 sayılı Belediye Kanunu, Madde 15). Yeni hukuki düzenlemeler sonucu bu yetkilerin belediyelere devr edildiği görülmektedir.

İzmir ulaşımında karayolu, raylı sistemler ve deniz yolu yer almakla, günlük ortalama 1 milyon 250 bin yolcu taşınmaktadır. Toplu ulaşımın %74’ü karayolu ile sağlanmakta (İBB 2015-2019 Stratejik Planı, 2014, s. 52) ve bu hizmet Elektrik, Su, Havagazı ve Toplu Ulaşım gibi geniş bir yelpazede hizmet sunumu yerine getiren ESHOT Genel Müdürlüğü’nün otobüsleriyle gerçekleştirilmektedir. ESHOT Genel Müdürlüğü İBB’ye bağlı, mülhak (*ayrı bütçesi olan*) bütçeli kurum olmakla bünyesinde TEK ve İZSU kurumlarını bulundurmaktadır (www.eshot.gov.tr).

İBB ve TCDD arasında imzalanmış protokolle %50 ortaklığın sağlanması sonucu İzmir Banliyö Taşımacılığı (İZBAN) A.Ş. kurulmuş ve bu projenin gerçekleştirilmesi için Avrupa Yatırım Bankasından kaynak transferi gerçekleştirilmiştir. İZBAN A.Ş. ile birlikte belediyenin hissedarı olduğu İZMİR METRO A.Ş. tarafından metro ve tramvay hizmeti sunulmaktadır (İBB 2015-2019 Stratejik Planı, 2014, s. 53). Metro ve banliyö (İZBAN) sistemlerinin uygulanması raylı sistemlerin ulaşımdaki payının %23’e yükselmesine (İBB 2015-2019 Stratejik Planı, 2014, s. 52), karayolu taşımacılığıyla kıyaslandığında düşük maliyetli hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi İBB’nin taşıma verimliliğinin artmasına olanak sağlamaktadır (Tekeli, 2018, s. 45). Ulaşımın diğer bir türü olan deniz yolu taşımacılığı İBB tarafından kurulan, 15 hafif yolcu gemisi, 1 yolcu gemisi, 4 araba vapuru (www.izdeniz.com.tr) ve TURYOL Kooperatifinden kiralanan 4 yolcu motoru olmakla toplamda 24 gemiye sahip İzdeniz A.Ş. tarafından gerçekleştirilmektedir. Deniz yolu taşımacılığının ulaşımdaki payı %3 teşkil etmektedir (İBB 2015-2019 Stratejik Planı, 2014, s. 52). Ulaşımın yanı sıra su ve kanalizasyon hizmet sunumunu yürütme, her türlü tesis kurma, devralma ve bir elde işletme 2560 sayılı Kanuna göre İZSU Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmektedir (www.izsu.gov.tr).

17.06.2020 tarihli görüşmede belediyenin gördüğü taşımacılık, su, kanalizasyon, çöp toplama, vs. gibi hizmetlerde özelleştirmeler oldu mu? Özelleştirilen hizmetler varsa onların İzmir Büyükşehir Belediyesi veya şirket tarafından gerçekleştirilmesi durumunda maliyetler değişiyor mu? sorularına verilen yanıtlardan da anlaşılmaktadır ki belediyenin doğrudan bir taşımacılık, su ve kanalizasyon, çöp hizmeti yerine getirmediği, toplu altyapı hizmetlerinin sunumu için projeleri geliştirdiği ve herhangi bir özelleştirmenin olmadığı belirtilmiştir. Özelleştirmenin

yapılmamasıyla birlikte kamulaştırma olarak da ifade edilmeyecek fakat ona benzer gelişmelerin olduğu yanıtlar içerisinde yer almıştır.

Belediyenin özelleştirmeye gitmemesi ve hizmet sunumu gerçekleştiren şirketler için projelerin hazırlanmasında söz sahibi olması toplu taşıma yolcularının artmasına ve özel araç kullanma düzeyinin azalmasına etki ettiği ortaya çıkmıştır. Şirketlerin sunduğu hizmetler için fiyat belirleyememesi, belediyenin bu konuda öncü yere sahip olması kamu kurumu olma niteliğinin korunduğunu göstermektedir.

Böylece İzmir toplu altyapı çalışmalarının belediye kanunlarına göre büyükşehir içindeki toplu taşıma hizmetlerinin yürütüldüğü, gerekli tesislerin kurulduğu ve işletildiği ortaya çıkmaktadır. Katılımcının yanıtları ile de desteklenen bulgular toplu altyapının özelleştirilmesinden daha çok kamulaştırmaya yakın bir tutumun benimsendiğini ortaya çıkarmaktadır.

4.2.4. Toplu Konut İnşasının Yeniden Yapılandırılması ve Kentsel Dönüşüm

2004 sonrası İzmir’de gündeme gelen kentsel dönüşüm Kentsel Bölge Nazım İmar Planı’nda (KBNİP) belirtilen 4.420 hektarlık gecekonduların sağlanılması ve yenilenmesinin önünü açmıştır. Bu nedenle İBB bünyesinde Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı kurulmuştur (Tekeli, 2018, s. 47). Kentsel dönüşümün gerçekleştirilmesi için Nazım İmar Planının bulunması 2010-2017 İBB Stratejik Planı’nda güçlü yön olarak değerlendirilmiştir (İBB 2010-2017 Stratejik Planı, 2009, s. 182). Kentsel dönüşüm İzmir’de 5393 sayılı yasanın 73. Maddesinin öngördüğü şekliyle yaşam alanlarının dönüştürülmesiyle gerçekleştirilmektedir (Tekeli, 2018, s. 89). Fakat kentsel dönüşüm kararlarının alınmasında belediye bağımsız olmamakla kamu mülkiyeti ve kullanımına dâhil olan alanlarda kentsel dönüşüm ve gelişim projesinin gerçekleştirilmesi belediyenin talebiyle Cumhurbaşkanı kararına bağlanmıştır. Yetkili kurum olan büyükşehir belediyesi meclisi tarafından uygun bulunması durumunda ilçe belediyeleri kendi sınırları içinde kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir (5393 sayılı Belediye Kanunu, Madde 73).

İzmir’de tamamlanan kentsel dönüşüm çalışmalarından biri Kadifekale ve Yeşildere alanlarındaki Kentsel Yenileme Projesi olmakla bu proje kapsamında 46 hektar alan dönüştürülmüştür. Bununla birlikte devam eden kentsel dönüşüm projeleri olarak Uzundere, Ege Mahallesi, Örnekköy, Ballıkuyu, Bayraklı, Aktepe ve Emrez projelerini belirtmek mümkündür (www.izmir.bel.tr).

Uzundere projesi kapsamında imar mevzuatına uygun olmayan 497 yapı ve 1170 bağımsız bölüm olmakla 32 hektar alan, Bayraklı projesi kapsamında imar mevzuatına uygun olmayan 5496 konut ve 317 ticari birim olmakla 60 hektar alan, Aktepe ve Emrez projesi kapsamında imar mevzuatına aykırı olan 1885 yapı olmakla 122 hektar alan, Çiğli Güzeltepe projesi kapsamında ise 296 bağımsız bölüm olmakla 21 ha alan dönüştürülmektedir (İBB 2017 Faaliyet Raporu, 2018, s. 92; www.izmir.bel.tr). Bu projelerle birlikte Ege Mahallesi projesi kapsamında 7 hektar, Örnekköy projesi kapsamında 18 hektar, Ballıkuyu projesi kapsamında ise 48 hektar olmakla kentsel dönüşüm projeleri uygulanmaktadır. Devam eden projelerin tamamlanacağı durumda altı bölgeyi kapsamakla toplamda 308 hektar alan dönüştürülecek ve Kentsel Yenileme Projesinin kapsadığı alanla birlikte 354 hektar alan dönüştürülmüş olacak.

Dönüşüm projelerinin gerçekleştirildiği alanlarda vatandaşlar müteahhitlerle yüzleşmemekte, belediye tarafından insanlara mülkiyetlerinin karşılığı olarak inşaat haklarının verilmesi sonucu onlar belediyeyle muhatap olmaktadır. Para alışverişinin bulunmadığı görüşme ve sözleşmelerde alanların matematiksel modeline göre paylaşım oranları ve uygulama stratejileri belirlenmektedir (Tekeli, 2018, s. 90). Belediyeyle sağlanan uzlaşmaya göre mülkiyet haklarını toplayan belediye ihaleye çıkarılmış projelerde müteahhitlerle muhatap olmakla, inşaatı temin etmekte, kontrolü gerçekleştirmekte, binaları teslim almakta ve konutları hak sahiplerine teslim etmektedir (Tekeli, 2018, s. 90).

Yazılı dökümanlarla birlikte katılımcıya bu kritere yönelik sorular sorulmuş ve analiz edilen bilgilerle benzerlik gösteren bilgilere erişilmiştir. Toplu konut inşası ve/veya kentsel dönüşüme yönelik çalışmalar yürütüyor musunuz? sorusuna doğrudan ve devam eden bir toplu konut inşasının olmadığı, bütünüyle kentsel dönüşüme yönelik çalışmaların gerçekleştirildiği, yedi ayrı bölgede, 308 ha alanda projelerin uygulandığı ifade edilmiştir. Burada belirtilen 308 ha alanla yukarıda bahsedilen projelere vurgu yapılmaktadır. Gerçekleştirilen projeler çok büyük kentsel dönüşüm projeleri olmadığı için tüm kentin dönüştürülmesinin sözkonusu olmadığı belirtilmiş, bu projelerinin bir yeri yıkıp orada yaşayan insanların başka bir yerde yapılmış konutlara taşınması olarak bilinen klasik kentsel dönüşüm yaklaşımından farklı olarak yerinde kentsel dönüşümün gerçekleştirildiği, binaların yıkıldığı ve hak sahipleri evlerine geri dönünceye kadarki süre içinde kira desteğinin sağlandığı ifade edilmiştir. Böylece kendi kendini ekonomik olarak dönüştüren ve insanların yerlerinden edilmediği bir modelin geliştirilmesine ayak olan bu yaklaşım önemli bir araştırma bulgusu olarak ifade edilebilir.

Klasik kentsel dönüşüm denildiğinde literatürde kentsel dönüşüm türlerinden biri olan soylulaştırmayı (*seçkinleştirme veya mütenalaştırma*) akla getirmektedir. İBB tarafından ise yerinde kentsel dönüşüm gerçekleştirilmekle insanların yerlerinden edilmediği bir dönüşüm modelinin benimsenmeye çalışıldığı, bu ise neo-liberal politikaların kâr odaklı politikalarından daha çok sosyal odaklı bir kentsel dönüşüm modelini gündeme getirmektedir.

4.2.5. Kent Planlama Modeli

20. Yüzyılın ikinci yarısından başlayarak kent estetiğini düzenleme aracı olarak kentsel tasarım uygulamalarının yaygınlaşması bu uygulamaların stratejik planlama araçlarından birine dönüşmesine neden olmuştur. Planlamanın sosyal ve mekânsal hedeflerini somutlaştırarak mekânla bağlantı kuran kentsel tasarım, projelendirme biçimi olarak tanımlanmaya başlamış ve her ülkenin şehircilik sistematiğine göre farklılık göstermeye başlamıştır. Planlama sistemi içerisinde önemli yeri olan kentsel tasarım rehberleri projelerin gerçekleştirilmesinde kamu alanının en önemli araçlarından birine dönüşmektedir (Kentsel Tasarım Rehberleri, 2016, s. 1). Kentsel tasarım rehberleri kentsel tasarım vizyonunu oluşturmakla tasarım sürecinin kontrol edilmesini ve kentsel projelerle mekânsal kaliteyi ortaya koymaktadır (Kentsel Tasarım Rehberleri, 2016, s. 2). Ortaya koyulan vizyon ve kabul edilen stratejik planlar kentsel tasarım ve planlama sistemlerinin beraber adımlamasına yol açmaktadır (Kentsel Tasarım Rehberleri, 2016, s. 5). Yalnızca sokak ve meydanların değil, kentin görsel, estetik ve kimlik değerlerine vurgu yapan ve güçlü bir farkındalık oluşturan kentsel tasarım kentsel değişime etki etmekte ve planlamanın sürdürülebilirliğine yol açmaktadır (Kentsel Tasarım Rehberleri, 2016, s. 7).

Mevzuata ilişkin değişikliklerin yapılması İBB’de Etüt ve Projeler Dairesi Başkanlığına bağlı Kentsel Tasarım ve Kent Estetiği Şube Müdürlüğü kurulmuştur. Kentsel tasarıma değişimin etkisiyle yapılan vurgu artmış ve stratejik planlarda ona yer vermeye başlanmıştır. İBB 2006-2017 Stratejik Planı’nda İmar-Kentsel Koruma ve Tasarım stratejik alanı olarak İzmir’in tarihi ve kültürel mirasının korunması, kimliği bulunan alanlarla birlikte kimliksiz kentsel alanlara yönelik tasarımların gerçekleştirilmesi ön plana alınmıştır (İBB 2006-2017 Stratejik Planı, 2005, s. 77). Böylece kentsel yapının değişmesi yeni tasarımların ortaya çıkmasına neden olmuş, İBB tarafından 2011’de Tasarım Çalıştayı düzenlenmiş, 2012’de tarih, ekoloji, tasarım ve kültür-sanat alanlarında politika üreten ve katılımıcılığı sağlayan Akdeniz Akademisi kurulmuştur. Agora-Kadifekale-Kemeraltı’nın tarihi mirasını korumak ve bu alandaki ekonomik ve sosyal hayatı canlandırmak için “İzmir Tarih Projesi”

başlatılmış ve Türkiye’de en büyük ve modern fuar merkezi olan “Fuar İzmir” kurulmuştur (www.izmir.bel.tr).

İBB yetkilisiyle gerçekleştirilmiş görüşmede son 20 yılda kent planlama biçimlerinde bir değişim oldu mu? Kentsel planlar nasıl yapılıyor, sizce nasıl olmalı? sorusuna yönelik yanıtlar arasında katılımcı Türkiye’nin son 50-70 yılı kapsayan bir dönemde değişimin gerçekleştiği, kırdan kente doğru artan göçün değişimi etkilediği, artan konut ihtiyacı bu sürecin dengesiz bir gelişme sağladığı ifade edilmiştir. Dengesiz gelişen süreç insanların İzmir’in 2/3-ü körfez etrafını kapsayan 11 ilçede çok sıkışık bir alanda yaşamalarına yol açtığı belirtilmiştir. Belediye yetkilerinin merkezi yönetimin elinde toplanması belediye ve merkezi yönetimin ters düştüğü konuların ortaya çıkmasına neden olduğu da ifade edilerek şehir merkezinde az bulunan yeşil alanın ortadan kaldırılmasına yönelik bir çabanın etkisini gösterdiği, daha çok yapılaşmayı, tarım ve doğal site alanlarının imara açılmasını ve yeşil alanların azalmasını güçlendiren kentsel planlama sürecini doğurduğu yanıtlar arasında yer almıştır.

Merkezi yönetimin yetkileri elinde toplama eğiliminin azalması ve yerel yönetimlere yetki aktarımı daha düzgün bir planlamaya olanak sağlar mı? sorusuna katılımcı salt bir yönetim yerine katılımcı bir anlayışın geliştirilmesi, vatandaşlar ve STK’ların yer aldığı ortak platformların oluşturulması, sadece belediyenin hatasız bir planlama gerçekleştirebileceğinin sözkonusu olmadığı ve katılımcı anlayışla yerel yönetimlerin planlamayı daha kolay gerçekleştirebileceği belirtilmiştir.

4.2.6. Kentsel Sivil Toplumun Yeniden Düzenlenmesi

Katılımcı ve paylaşımcı yönetim anlayışı Yeni Kamu İşletmeciliğinin (YKİ) ilkelerinden olmakla İBB tarafından benimsenmiş ve GZFT⁴ analizine göre, katılımcı yönetim İBB’nin güçlü tarafı olarak değerlendirilmiştir (İBB 2010-2017 Stratejik Planı, 2009, s. 155). 2010-2017 Stratejik Planı’nda belirtildiği üzere kurumsal yönetim faaliyetlerinde yasal gereklilik ve sosyal misyona bağlı kalmak için paydaşlarla görüşmeler gerçekleştirilmekte, ilçe belediyeleri, resmi kurum ve kuruluşlar, üniversiteler, sivil toplum örgütleri, basın kuruluşları ve muhtarlıklara mektuplar gönderilerek görüş ve proje-faaliyet önerileri istenilmekte, kurumsal internet sitesi üzerinden vatandaşların görüş ve önerileri alınmaktadır (İBB 2010-2017 Stratejik Planı, 2009, s. 154). Vatandaşların yönetimde bulunan İBB ile ilgili düşüncelerini öğrenmek için yapılmış bir çalışmada İBB’nin tarihi dokuya saygılı, çevresel konulara duyarlı, hukuka ve etik değerlere saygılı, dürüst, hesap verilebilir

⁴ GZFT - Güçlü yönler, Zayıf yönler, Fırsatlar, Tehlikeler

ve şeffaf, hizmet sunumunda kamu ve genelin yararını gözeten, adil ve tarafsız, demokratik ve sosyal belediyecilik yaklaşımına uygun faaliyetler gerçekleştiren, değişime ve gelişime açık olan yönetim biri olarak değerlendirilmiştir (İBB 2015-2019 Stratejik Planı, 2014, s. 130).

İBB sivil toplumun kent yönetiminde yer almasına çalışmaktadır. 6500'ün üstünde STK'nın bulunduğu İzmir'de 42 STK ile çalışmalar gerçekleştirilmekte, faaliyetler daha çok şehit ve gazilere, kadınlara, doğaya ve çevreye, sanat ve düşünceye, meslek birliklerine, tıpa, engellilere, yardım ve tanıtım faaliyetlerine yönelik gerçekleştirilmektedir (www.izmir.bel.tr; www.siviltoplum.gov.tr).

Kent katılımcılığının İBB 2015-2019 Stratejik Planı'nda %78,8 gerçekleşme yüzdesi hedeflense de gerçekleşme yüzdesi %58,8 olmuştur (İBB 2020-2024 Stratejik Planı, 2019, s. 16). Kent katılımcılığının belirlenen hedeften uzak bir gerçekleşme yüzdesine sahip olması kent konseyi üzerinde de etkisini göstermektedir ve paydaşları önceliklendirme anket sonuçlarında İzmir Kent Konseyi 32. sırada yer almış ve onunla çok düşük düzeyli bir ilişkinin olduğu görülmüştür (İBB 2020-2024 Stratejik Planı, 2019, s. 32).

İBB yetkilisiyle gerçekleştirilen görüşme esnasında "Sivil toplum örgütleriyle ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız? Nasıl iletişim kuruyorsunuz, işbirliğiniz için belirli kriterler var mı?" sorularına katılımcı kent konseylerinin olduğu, sürekli bir iletişimin sağlanabildiği şeklinde soruları yanıtlamıştır. Onlarla yapılan çalışmalar için belirli kriterlerin bulunmadığı, fakat önceliklendirme çalışmasının gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Önceliklendirme çalışması STK'ların faaliyet yönleri ve alınan kararların önemine yönelik soruları kapsamakta, alınan yanıtlara göre puanlamanın yapılmasıyla gerçekleştirilmektedir. Bu yöntem meslek odaları ve bisiklet derneklerini daha çok öne çıkararak onlarla birlikte daha çok çalışmanın gerçekleştirilmesine yön verdiği katılımcı tarafından belirtilmiştir. Daha az sayıda STK ile çalışmaların gerçekleştirilmesi ve kriterlerin belirlenmemesinin nedeni olarak bu durumun yalnızca İBB'den kaynaklanmadığı, performans değerlendirmesine göre STK'ların ilgi göstermemesi ve performanslarının düşük olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir.

Köyden kente göç eden toplulukların oluşturdukları hemşehri derneklerinin sosyalleşme mekânları olarak oluşması onlarla işbirliğinin yapılması için belirli kriterler aramaktan ziyade ilgi göstermelerini sağlamak ve ortak çalışmalar gerçekleştirmenin daha etkili olabileceği katılımcı tarafından ifade edilmiştir.

Literatür taraması sonucu İBB'nin katılımcı ve paylaşımcı yönetimi benimsemesi YKİ ilkelerine göre yönetimin gerçekleştirildiğini kesinleştirmektedir. STK'ların daha çok sosyalleşme yerleri olarak görülmesi onların kent yönetimindeki etki oranına olumlu yönde etki edememektedir. Bazı eksikliklerin olması kent konseylerine de etki etmiştir. Buradan yola çıkarak "2006 sonrası Faaliyet Raporlarına bakıldığında performans değerlendirmesi açısından kent konseyleri o kadar da yüksek orana sahip puanlama kent konseyleri için görünmemektedir. Kırdan kente veya başka bir ilden İzmir'e göç sürecinde kentleşme süreci devam etmiyor mu yoksa sonuçları mı ortada değil? Bu nedenle mi sorunlar ortaya çıkıyor?" sorularını katılımcı nesil değişikliğinin yaşanması gerektiği olarak ifade etmiştir. Dinamik bir özelliğe sahip olan kentleşme süreci mekânın etkisi altında gelişen bir süreç olduğu, nesil değişikliği ve kentleşme sürecinin katılımcılığa olan etkisiyle olan ilişkisini belirleyebilmek için "hem nesil değişimi hem de kentleşmenin aşama aşama gerçekleşmesi katılımcılığı artırabilir mi? sorusuna katılımcı olumlu yanıt vermiştir. Bu da göstermektedir ki katılımcılığın artması dinamik bir süreç olmakla farklı etkiler altında gelişmektedir.

4.2.7. İzmir Büyükşehir Belediyesinin Tarımdaki Çalışmaları

Türkiye'nin 1980 sonrasında neo-liberal politikaların etkisiyle kentleşme, sanayileşme, turizmdeki gelişmeler, nüfus azalması ve kente doğru hızlanan göç tarım alanlarının boşalmasına neden olmuştur (Keskin ve Yıldırım, 2018, s.197). 1990'lı yıllarda tarım sektöründe çalışan nüfus %50 olduğu durumda, yakın tarihte bu oran üç defa azalarak %19'a düşmüştür (Keskin ve Yıldırım, 2018, s. 203). 1980 sonrasında tarım Kamu İktisadi Teşebbüslerinin özelleştirilmesi, tarım ürünlerine desteğin önemli bir oranda azalması, şeker fabrikalarının bile özelleştirilmesi neo-liberal politikaların etkisinden kaynaklanmış, Dünya Bankası, İMF tarafından verilen kredilerin ülkeye girişi, Avrupa Birliğine uyum süreci ve diğer uluslararası antlaşmalar tarım sektöründe de olumsuz etkilerini göstermiştir (Keskin ve Yıldırım, 2018, s. 197).

Tarım sektöründeki sorunlar tüm dünyanın sorununa dönüşmesi 2008 krizi sonrasında daha da büyümüş, stratejik tarım politikaları kabul edilmekle onların uygulanmasında belediyelere farklı görevler verilmiştir. Böylece, 6360 sayılı Kanun kapsamında Büyükşehir Belediye Kanununun 7. Maddesine "*Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler.*" fıkrası eklenmiştir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Madde 7; Keskin ve Yıldırım, 2018, s. 205). Bu kanundan doğan görev olarak İBB tarafından tarım alanında Türkiye'de model olacak çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Yerelde kalkın-

mayı ön plana alan İBB tarafından Türkiye’de ilk kez belediye kapsamında “Tarım, Park ve Bahçeler Daire Başkanlığı” kurulmuştur. Daha sonra kapasitesi geliştirilmekle (Keskin ve Yıldırım, 2018, s. 206) “Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı” adını alan örgüt “Kırsal Kalkınma Şube Müdürlüğü” ve “Tarımsal Projeler Şube Müdürlüğü”nden oluşmaktadır. Organik tarımının gelişmesi ve yaygınlaşması, kırsal alanlardaki yolların asfaltlanması, tarım ürünlerinin pazarlanmasına destek gösterilmesi, İzmirlielerin sağlıklı ürünlerle temin edilmesi için çalışmalar gerçekleştirilmektedir (Tekeli, 2017, s. 160).

İBB tarafından gerçekleştirilen çalışmalar arasında kırsal alanlarda yaşayan üreticilerin kooperatifler şeklinde örgütlenmelerine destek, birçok gıda ürünlerine olan ihtiyacın bu kooperatiflerden karşılanması (Keskin ve Yıldırım, 2018, s. 206-207), üniversite ve Araştırma Enstitüleriyle birlikte tarım ve hayvancılık eğitimlerinin verilmesi, projelerin uygulanması, belediye yardımları olarak çiftçilere küçükbaş hayvanların, arıların, meyve fidanlarının verilmesi tarımsal kalkınmayı amaçlayan teşvik çalışmaları olarak ifade edilebilir. Küçükbaş hayvancılık desteği olarak farklı tür hayvan yetiştiriciliğinde ıslah çalışmaları desteklenerek eğitim alan çiftçilere üretici birliklerinden satın alınan hayvanlar ücretsiz verilmektedir (www.tarimsal Hizmetler.izmir.bel.tr). Arıcılıkla uğraşan çiftçilere kovan, ana arı, petek ve diğer arıcılık ekipmanları ile birlikte eğitimler verilmekte, sağlıklı ve doğal bal üretimi desteklenmektedir. Kente ulaşımında güçlük yaşayan kadın üreticilere “Mobil Eğitim Aracı” ile ulaşılmaktadır (www.tarimsal Hizmetler.izmir.bel.tr). Bunun yanı sıra belediye kaynaklarıyla kurulan Toprak ve Yaprak Analizi Laboratuvarında toprak gübreleme ve yaprak analizleri gerçekleştirilmekte, dikilecek fidanların ve gübrelenecek toprakların düzeyi önceden belirlenebilmektedir (Keskin ve Yıldırım, 2018, s. 208). Ürünlerin tüketiciye ulaştırılması ve pazarlaması İBB desteğiyle gerçekleştirilmekte, tarım fuarlarında İBB standında ürünlerin tanıtımı gerçekleştirilmekle üreticiler teşvik edilmektedir.

Görüşme zamanı İBB tarım çalışmaları ve etkilerinin tarımsal kalkınmaya etkisini öğrenmek amacıyla katılımcıya sorular sorulmuştur. Katılımcı tarafından bu alanda Türkiye’de örnek olacak çok fazla çalışmanın bulunduğu, süt projesi, park-bahçe çalışmalarında kullanılan çiçekler, patates, peynir ve diğer süt ürünlerinin yerel üreticilerden alınması, bazı üreticilerin ürünlerinin alım garantili sözleşmeye göre satın alınması onları teşvik etmekle, sadece İzmir’de değil, İzmir dışına ve yurtdışına üreticilerin ürünlerini satmakta belediyenin destek verdiği belirtilmiştir. Desteklerin etkisi ürünlerin markalaşması, yerel tohum çalışmasına göre az sayıda bulunan yerel ürünlerin yeniden tarıma kazandırılması ve iç göçün engellenmesine olanak sağlamaktadır. Verilen sübvansiyonlar hayvancılığın gelişmesiyle birlikte, ta-

rım ve hayvancılıkla daha önce uğraşmayan kişilerin bu alana yönelmesine olanak sağlasa bile destek imkânlarının sınırlı olduğu da belirtilmiştir.

İBB tarım politikasının Türkiye’de iyi örneklerinin bulunması, tarım yüzdesinin Türkiye ortalamasından daha iyi orana sahip olması, kooperatiflerin kurulması neo-liberalizmin avantajlı tarafını göstermektedir. Tarımsal kalkınmaya yönelik çalışmaların önemli bir yere sahip olması, üreticilerin teşvik edilmesinin yeni üreticileri ortaya çıkarması, üreticilere verilen desteğin ürünlerin markalaşmasına olanak sağlaması, ildışı ve yurtdışı ihracatın yapılması, iç göç oranının önemli bir düzeyde azalması tarım çalışmalarının olumlu etkilerini göstermektedir. Belediye yetki ve kaynaklarının azalması tarımsal kalkınmaya olumsuz etki ettiğinden ülke tarım politikasının yerel yönetimlerin tarımsal çalışmalarıyla ters düşmeyecek şekilde geliştirilmesine önem verilmesi üreticilerin teşvik edilmesi, iç göçün azalması ve tersine göçün ortaya çıkmasına olumlu etki edeceğine belirtmek mümkündür.

“İBB tarafından kurulan laboratuvarların tarımsal kalkınmaya etkisi var mıdır?” sorusuna katılımcı olumlu yanıt vermiş, burada yaprak analizlerinin yapılması, çiftçinin toprağıyla ilgili gübreleme, uygun ürünlerin yetiştirilmesi ve buna yönelik tavsiyelerin verilmesi, hava durumuna göre önlemlerin alınması için SMS-lerin gönderilmesi, organik tarım eğitimlerinin verilmesi, yüzbinlerce meyve fidanları, pazar tezgahının dağıtılması, ağaç aşuları, zararlı böceklerle karşı ilaçlamaların gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Karaburun ilçesinde ünlü olan nergisin, Ödemiş ilçesinde çok çeşitli patatesin yetiştirilmesi bölgelere göre çalışmaları gündeme getirmekle ilçelere göre özelliklerin merkezi yönetim tarafından bilinmesinin zor olduğu belirtilmiştir. Laboratuvar çalışmalarının yanı sıra yerel yönetimlerin daha verimli faaliyetine vurgu yapmakla katılımcı yerelin dinamiklerinin merkezi yönetim tarafından belirlenmesinin güçlüğüne bir kez daha ışık tutmuştur.

“Tarım alanındaki çalışmalar halkın talebi doğrultusunda mı organik tarım eğitimlerinin verildiği yoksa talep olmadığı zaman İBB tarafından buna yönelik çalışma var mı?” sorusuna yanıt olarak talebin olduğu ve yüksek bir düzeyde katılımın gerçekleştiği belirtilmiş, bununla birlikte İBB tarafından “Halkın bakkalı” marketleri ve organik pazarların kurulduğu ifade edilmiştir. Tarladan markete ürünlerin ulaştırılması tarım çalışmalarının gelişimine katkı sağlamakla üreticinin teşvikine de olumlu etki etmektedir.

İBB çalışmaları üzerinde neo-liberal politikaların güçlü etkisi altında olmamakla belediyenin ileri götürebildiği sınıra kadar sosyal belediyecilik faaliyetlerinin gerçekleştirildiği görülmektedir. Neo-liberalizmin etkileri açısından katılımcıya “son 30 yılda dünya neo-liberal politikalarla değişti biliyorsunuz, sizce belediyeler bu

süreçten nasıl etkilendi, ne tür değişiklikler oldu? Sizce yerel yönetimler açısından olumlu etkiler mi yoksa olumsuz etkiler mi ağırlıktadır? soruları sorulmuş ve belediyenin kamu kurumu olmasını dikkate alarak onların kâr odaklı çalışmadığı, neo-liberal politikaların etkisiyle daha çok kâr ve daha az personelle hizmet sunumu işsizliğin artmasına, böylece intihar, hırsızlık, cinayet gibi toplumsal sorunların ortaya çıkmasına neden olabileceği belirtilmiş, belediye bu şekilde bir politika izlemese de özelleştirmeci, piyasacı, çoğunluğun çıkarından daha çok azınlığın çıkarlarını ön plana alan neo-liberal politikaların belediyeyi zorladığı ifade edilmiştir. Neo-liberal politikaların etkisiyle katılımcılık ve şeffaflık önem arz etse de genel olarak onun küçük bir paya sahip olması belediyelerin gelişen süreçten olumsuz etkilenmelerine ve bu sürecin devamlılık göstereceğine ilişkin bilgiler yanıtlar içerisinde yer almıştır.

Sosyal odaklı çalışmalarını gerçekleştiren İBB neo-liberal politikalardan daha çok olumsuz etkilenmekle bu durumun gelecekte de devam edecek bir süreç olduğu anlaşılmaktadır.

Genel bir tablo çizmek gerekirse avantaj ve dezavantajlar açısından İBB çalışmalarını aşağıdaki şekilde değerlendirmek mümkündür:

Tablo 1. İzmir Büyükşehir Belediyesinin kriterlere göre değerlendirilmesi

Kriterler	Dezavantajlar	Avantajlar
Yönetimler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi	✓	✓
Kamu maliyesinde tasarruf	✓	✓
Belediye kamu kesiminin ve toplu altyapının özelleştirilmesi	X	X
Toplu konut inşasının yeniden yapılandırılması ve kentsel dönüşümleri	✓	✓
Kent planlama modeli	✓	✓
Kentsel sivil toplumun yeniden düzenlenmesi		✓
İBB'nin tarımdaki çalışmaları	✓	✓

Yedi kritere göre değerlendirmesi yapılan İBB yönetiminde neo-liberal politikaların etkilerinin hem dezavantaj hem de avantajlar açısından ortaya çıktığı görülmüştür. Yönetimler arası ilişkiler açısından değerlendirme yapıldığında merkezi yönetim tarafından destekleyici tedbirlerin zayıflaması dezavantaj, belediyelerin

yeni görev ve sorumluluklar üstlenmesi ise avantaj olarak kendisini göstermektedir. Kamu maliyesi açısından tasarruf sağlanarak tedbirlerin uygulanması dezavantaj, yeni gelir kaynaklarının oluşması ise avantaj olarak etkisini göstermiştir. Kamu kurumu niteliği taşıyan İBB tarafından belediye kamu kesimi ve toplu altyapının özelleştirilmesine çalışılmadığı ve bu nedenle belediye şirketlerinin oluşturulmasıyla kamu tekelinden daha çok belediye denetiminde hizmetlerin gösterildiği ve özelleştirmenin yapılmadığı görülmektedir. Toplu konut inşasının gerçekleşmemesi ve kentsel dönüşüm projelerinin baskın olduğu ortaya çıkmakla bu kriterin hem dezavantaj hem de avantaj açısından etkisinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Kent planlama modelinin değişikliğe uğradığı, kentsel tasarımın büyük önem taşımaya başladığı görülmektedir. Sivil toplumun aktörlerden biri olarak ortaya çıkması avantaj olarak değerlendirilebilir nitelik taşısa da güçlü bir etkisinin olmadığını da ifade etmek mümkündür. Neo-liberal politikaların etkisinin İBB açısından daha çok tarım alanında kendisini gösterdiği, kooperatiflerin oluşturulduğu ve teşvik politikalarının gerçekleştirildiği görülmektedir.

Genel olarak ifade etmek gerekirse İBB açısından avantajlı tarafları dikkate alarak salt bir neo-liberal anlayıştan daha çok sosyal odaklı çalışmaların gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

4.3. Neo-Liberal Kentleşmenin Avantaj ve Dezavantajlarının Bakü Kent Yönetimine Etkisi

Neo-liberal uygulamaların Azerbaycan'da etkisini değerlendirmek için belirlenmiş yedi kritere göre ve farklı bölümler olmakla, Bakü Şehir İcra Hakimiyeti tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla ilgili bilgilere yer verilecektir. Sonuç olarak neo-liberal politikaların avantaj ve dezavantajlar açısından yedi kritere göre Bakü Şehir İcra Hakimiyetinin değerlendirilmesi yapılacaktır.

4.3.1. Yönetimler Arası İlişkilerin Yeniden Düzenlenmesi

Yerel hizmetlerin yerine getirilmesinde merkezi yönetimin taşra örgütlerinin ön planda olduğunu dikkate alarak yerel yönetim birimleri olarak belediyeler oluşturulsa bile yönetimler arasındaki ilişkiler açısından onların ön planda olmadığı ve hizmet sunumunda güçlü etkilerinin bulunmadığı görülmektedir. Belediyelerle ilgili görev, yetki ve sorumlulukların, sunulması gereken hizmetlerin tam olarak ayırt edilmemesi onların ön planda yer almasını güçleştirmektedir. Şöyle ki taşra örgütlerinin "Yerel İcra Hakimiyetleri hakkında Esasname"de tam ve açık bir şekilde gö-

rev dağılımı gösterilse de belediyeler için bu yaklaşımın olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte yerel yönetim birimleri tarafından stratejik planların oluşturulmaması merkezi yönetim tarafından hazırlanan ve yerel taşra örgütleri tarafından yürütülen bir yönetim biçiminin benimsendiği görülmektedir.

Bakü kentinde yerel yönetimde yetkili kurum olan Bakü Şehir İcra Hakimiyeti açısından ilişkileri anlayabilmek için “2011-2013 yıllarında Bakü ve onun kasabalarının sosyal-ekonomik kalkınması Devlet Programı” kapsamında hayata geçirilmiş Faaliyet Planı’na bakıldığında belediyelerden hiçbirinin hizmet sunumunda yer almadığı, Bakü Şehir İcra Hakimiyetinin sadece yol-ulaşım ve imar-iskân alanlarındaki hizmetleri bağımsız olarak yerine getirdiği, iletişim ve enformasyon, eğitim, sağlık, çevre, gençler ve spor, nüfusun sosyal teminatı, tarımsal altyapının güçlendirilmesi alanlarında ise bakanlıklarla birlikte hizmet sunumunu yürüttüğü ortaya çıkmakta (2011-2013 yıllarında Bakü ve onun kasabalarının sosyal-ekonomik kalkınması Devlet Programı, 2011), 53 kasaba belediyesinin bulunduğu Bakü’de hiçbir belediyenin hizmet sunumunda yer aldığı görülmemektedir (Belediyelerin İstatistik Alan Sınıflandırması, 2015).

4.3.2. Kamu Maliyesinde Tasarruf

1999 seçimleriyle faaliyete başlayan belediyeler mali açıdan sürekli sorunlarla yüzleşmiş, “Belediyelerin Maliyesinin Esasları” hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanununa yapılan değişiklikler belediyelerin güçlü mali potansiyeline sahip olmasının önünü açamamıştır. Belediye bütçe gelirleri 2015’te 30803,9 bin manat, 2016’da ise 31617,2 bin manat olmuştur. 2016 bütçe gelirlerinde Bakü’de bulunan belediyelerin payı %28,2 olmakla 8887,3 bin manat olmuştur (Azerbaycan Cumhuriyeti Hesap Odası, 2017, s. 59). Belediye bütçe gelirlerinde büyük bir payı belediye kurumlarının bakım maliyetleri kapsadığı için belediye bütçeleri bütçe eksikliğiyle yüzleşmekte ve bu nedenle devlet bütçesinden belediye bütçelerine dotasyon⁵ ayrılmaktadır.

Yıllara göre beş milyon manat olarak ayrılan dotasyondan Bakü belediyelerinin 2015’teki payı 995.360 manat, 2016’daki payı ise 1.012.600 manat olmuştur. 2015’te ayrılan dotasyon miktarında %19,1 paya sahip olan Bakü belediyeleri için bu oran 2016’da %20,3 olmuştur (Azerbaycan Cumhuriyetinin 2015 Devlet Bütçesinin İcrası Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti’nin Kanun Programı ve Devlet Bütçesinin İcrası İle İlgili Yıllık Rapora Azerbaycan Cumhuriyeti Hesap Odası’nın Görüşü, 2016; Azerbaycan Cumhuriyetinin 2016 Devlet Bütçesinin İcrası Hak-

⁵ Devlet bütçesinden Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti bütçesine ve yerel bütçelere onların gelir ve harcamalarını tanzim etmek amacıyla karşılıksız verilen mali para kaynağı (Bütçe Sistemi hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, Madde 1).

kında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Kanun Programı ve Devlet Bütçesinin İcrası İle İlgili Yıllık Raporu Azerbaycan Cumhuriyeti Hesap Odası'nın Görüşü, 2017). Fakat belediyelerin gelir ve harcamalarını dengede tutma niteliği taşıyan bu yardımlar belediyelerin hizmet sunumuna hiçbir etkisi bulunamamaktadır.

Merkezi yönetimin plan ve programlarını yerlerde yürüten Rayon İcra Hakimiyetleri ve Bakü Şehir İcra Hakimiyeti tarafından gelir ve harcamalarla ilgili kamuya açık bilgilerin paylaşılmaması onların gelirleri, harcamaları ve tasarruf tedbirleriyle ilgili bilgilere erişmeyi engellemektedir.

4.3.3. Belediye Kamu Kesiminin ve Toplu Altyapının Özelleştirilmesi

Bakü'de toplu altyapının özelleştirilmesine gidilmemiştir. Doğal gaz hizmeti 1983'te Sovyetler Birliği döneminde "BaşGaz" İdaresine bağlı Devlet Gazlaştırma Komitesi, 1989'da Azerbaycan Devlet Yakıt Komitesi, 1992'de Azerbaycan'ın bağımsızlık döneminde Azerbaycan Devlet Yakıt Komitesi "Azerigaznakil" Üretim Birliği ve Azerbaycan İlim-Araştırma Proje Enstitüsü'ne bağlı "Azerigaz" Devlet şirketi, 1996'da "Azerigaz" Anonim Şirketi, 2009'da ise Azerbaycan Cumhurbaşkanının kararına göre "Azerigaz" Anonim Şirketinin SOCAR'a birleştirilmesi sonucu Üretim Birliği olarak hizmetini devam ettirmekte ve ülke genelinde iki milyon yüz binden fazla tüketiciyi gazla temin etmektedir (www.azeriqaz104.az).

Elektrik hizmeti "Baküelektrikşebeke" Üretim Birliğinin 8 Kasım 1999 tarihli 253 numaralı Cumhurbaşkanı Kararına göre Anonim Şirketi olarak özelleştirilse de 14 Haziran 2000 tarihli 441 numaralı Karara göre, devlete bağlı şirket olarak kurulmuştur. 7 Kasım 2001'de şirketin yönetimi "Barmek Holding A.Ş."ye devredilse de, 2006'da Hükümet ve "Barmek Holding A.Ş." arasındaki sözleşme süresi uzatılmadığı için Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı hisselerini geri almıştır. 10 Şubat 2015'te "Baküelektrikşebeke A.Ş."de isim değişikliği yapılarak "Azerelektrik" Anonim Şirketi⁶ devlete bağlı şirket olmakla Nahcivan Özerk Cumhuriyeti istisna olmakla tüm ülkeye elektrik teminini gerçekleştirmekte, elektrik alış ve satış fiyatları Azerbaycan Cumhuriyeti Tarif Komisyonu tarafından belirlenmektedir (Azerelektrik A.Ş. Maliye Raporları ve Bağımsız Denetçiler Raporu, 2018).

Su hizmeti "Azersu" Anonim Şirketi⁷ tarafından yerine getirilmekle su ve kanalizasyon alanındaki devlet politikasının ve stratejisinin belirlenmesinde yer alan devlete bağlı bir şirkettir ("Azersu" A.Ş. Konsolide Maliye Raporları, 2018, s. 5).

⁶ Azerbaycan dilinde karşılığı "Azərişiq Açıq Səhmdar Cəmiyyəti"dir.

⁷ Azerbaycan dilinde karşılığı "Azərişiq Açıq Səhmdar Cəmiyyəti"dir.

Bu şirkete bağlı “Bakü Sukanal” İdaresi 18 Mart 2011 tarihli “Azersu” A.Ş. başkanının emrine dayanarak kurulmuş ve Bakü’de su hizmetini yerine getirmektedir (www.azersu.az).

Gaz, elektrik ve su hizmetlerinin yanı sıra toplu taşıma alanında da merkezi yönetimin ön planda olduğu görülmektedir. Bakü’de toplu taşıma hizmeti 3 Nisan 2014 tarihli Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 92 numaralı Kararıyla Bakü Şehir İcra Hakimiyetine bağlı devlet işletmesi olarak “BakuBus” Limited Şirketi tarafından gerçekleştirilmektedir. Daha sonra Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanınının 6 Temmuz 2018 tarihli 181 numaralı Fermanına göre, “BakuBus” Limited Şirketi “Bakü Ulaşım Ajansı”nın yönetimine verilmiş, ülkedeki taksi hizmeti de bu ajans tarafından gerçekleştirilmektedir (“Bakü Ulaşım Ajansı” Maliye Raporları ve Bağımsız Denetçilerin Görüşü, 2018, s. 8). Ulaşım alanında sadece başkent Bakü’de bulunan metro hizmeti de devlete bağlı bir kurum olan Bakü Metropoliteni tarafından gerçekleştirilmekte ve her yıl 200 milyonun üzerinde yolcu taşınmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu Azerbaycan’da Ulaşım, 2019, s. 33).

4.3.4. Toplu Konut İnşasının Yeniden Yapılandırılması ve Kentsel Dönüşüm

Azerbaycan’da kentsel konutların inşası Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına bağlı Konut İnşaatı Devlet Ajansının⁸ 17 Mayıs 2016’da kurulmuş devlet şirketi “MİDA” Limited Şirketi tarafından gerçekleştirilmektedir ve şirket sermayesinin oluşturulması için devlet bütçesinden 10 milyon manat transfer edilmiştir (Azerbaycan Cumhuriyetinde uygun fiyata apartman teminatının gelişmesiyle ilgili Stratejik Yol Haritası, 2016, s. 3). İnşaat projelerinin devlet tarafından büyük projeler şeklinde gerçekleştirilmesi Strateji Yol Haritasında büyük hacimli yatırımların ve talep ihtiyacının bulunmasından kaynaklanarak 2 önemli nedene dayandırılmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyetinde uygun fiyata apartman teminatının gelişmesiyle ilgili Stratejik Yol Haritası, 2016, s. 5). İhtiyaçların küçük inşaat şirketleri tarafından karşılanamaması, devlet ajansı aracılığıyla belirtilen her iki ihtiyacın karşılanmasının mümkün olması, GZFT analizine dayanarak mali istikrarın fırsat olarak sunulması merkezleştirilmiş inşaat projelerinin meşruluğunu arttırmaktadır. Devlet bütçesi, “Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Fonu” ve “Azerbaycan İpotek Fonu” A.Ş. mali istikrarı korumaya olanak sağladığı (Azerbaycan Cumhuriyetinde uygun fiyata apartman teminatının gelişmesiyle ilgili Stratejik

⁸ Azerbaycan dilinde karşılığı “Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi”dir. Bu Ajansın kısaltması Azerbaycan dilinde MİDA şeklindedir.

Yol Haritası, 2016, s. 7), önemli ve belirleyici güç olarak Azerbaycan Hükümetinin seçilmiş taraflara mülkiyet hakkı ve ipotek pazarının sağlamaştırılması ile ilgili teminatları vermesi merkez eğilimli çalışmaları öne çıkarmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyetinde uygun fiyata apartman teminatının gelişmesiyle ilgili Stratejik Yol Haritası, 2016, s. 10).

MİDA Limited Şirketi tarafından gerçekleştirilen projelere Bakü şehir Yasamal rayonunda 11,6 ha alan dönüştürülerek yaşam alanı ve konut inşası projesi gerçekleştirilmiştir (MİDA Limited Şirketi Maliye ve Bağımsız Denetçilerin Raporu, 2016, s. 5). Bu rayonda yaşam alanı ve konut inşası projesinin devamı olarak daha 15,4 ha alan dönüştürülmekte, Surahanı rayonu Hövsan kasabasında 20 ha alanın dönüşümü gerçekleştirilmektedir. Projeler tamamlandığında toplam olarak 47 ha alan dönüştürülmüş olacaktır (Konut İnşaatı Devlet Ajansı Mali ve Bağımsız Denetçiler Raporu, 2018, s. 5)

Kentsel dönüşüm ve inşaat projelerinin merkezi yönetim tarafından yatırım ve konut ihtiyacına göre gerçekleştirilse de bu durum bürokratik siyaseti güçlendirmekle merkezi yönetimin ön plana geçmesi ve vatandaşların ihtiyacını dikkate almayan, onları yerinden eden klasik kentsel dönüşüm uygulanmasına ve neopatrimonyel mücadele mantığının güçlenmesine zemin hazırlamaktadır (Guliyev, 2018, s. 2-3). Azerbaycan'ın inşaat izinlerinin alınmasına göre dünyada 127-ci, prosedür sayısının 18, inşaat izninin alınması için bekleme süresinin 203 gün olması merkezi yönetim tarafından dönüşüm projelerinin etkili olduğunu söylemeye izin vermektedir (Guliyev, 2018, s. 7).

Yerel yönetimlerin konut inşaatı alanındaki yeriyle ilgili Strateji Yol Haritasının Faaliyet Planına bakıldığı zaman merkezi yönetimin büyük paya sahip olması bakanlıklar ve komitelerle birlikte yerli icra hakimiyetlerinin de ön planda yer almasına neden olmuş, yerel yönetim kurumlarına da çalışmalarda yer verileceği belirtilse de bu faaliyetin yerine getirilmesiyle ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

4.3.5. Kent Planlama Modeli

Bakü'de kent planlarının hazırlanması 19. Yüzyılın sonlarından başlayarak petrol sanayisinin gelişmesiyle başlamış, ilk Baş plan⁹ 1898'de mimar N.A. Fon der-Nonne tarafından hazırlanmıştır. Bu plan Bakü'nün İçerişehir kısmını kapsamıştır (Eldarov, 2014, s. 148) ve bu planda kent ve rayonları birleştiren yolların çekilmesi dikkate alınmamış, yeşil alanlar kentin genel planlama yapısına uygun

⁹ Baş plan (Master Plan) kentin uzun süreli gelişmesini belirleyen esas kentleşme belgesidir.

paylaştırılmamıştır. 20. Yüzyılın başlarında petrol satışı H.Z. Tağıyev, M. Nağıyev, M. Muhtarov, Ş. Asadullayev ve diğer petrol zenginlerinin yatırımı ile Avrupa mimarisine uygun yapılar inşa edilmeye başlanmıştır (bakucity.preslib.az).

Sovyetler Birliğine AHC'nin katılımından sonra Sovyet mimarlığı etkisini göstermeye başlamış, 1932 ve 1964 yıllarında ikinci ve üçüncü Baş plan hazırlanıp uygulanmış, 1986'da hazırlanan Baş plan uygulanamamış ve 1991'de bağımsızlık döneminde Bakü şehri 1986 Baş Planına göre tasarlanmış ve 2005'e kadar bu plana göre kent çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Eldarov, 2014, s. 148-149).

Merkezi yönetim ağırlıklı çalışmaların gerçekleştirilmesi Bakü kenti için planların hazırlanmasına da etki etmiştir. 9 Kasım 2007 tarihli Cumhurbaşkanı Fermanına uygun olarak Devlet Kent Planlama ve Mimari Komitesi kentleşme, alan planlaması, mimari ve ilgili projelendirme alanlarında devlet politikasını ve denetimini gerçekleştiren merkezi yönetim birimidir. 1 Ağustos 2018 tarihli "Kentleşme alanında yönetimin güçlendirilmesiyle ilgili ek faaliyetler" hakkında Cumhurbaşkanı Fermanına uygun olarak kurumun yetkileri arttırılmış, Bakü Şehir İcra Hakimiyetine bağlı Mimari ve Kentleşme Baş İdaresi Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Kent Planlama ve Mimari Komitesinin yönetimine geçmiştir. Bununla birlikte Bakü Devlet Proje Enstitüsü, "Azermimarproje" Devlet Baş Proje Enstitüsü, Azerbaycan İnşaat ve Mimari Bilim-Araştırma Enstitüsü olmakla Komite 3 kurumla çalışmalarını devam ettirmektedir (www.arxkom.gov.az).

Merkezi yönetim tarafından gerçekleştirilen mega projelerden olan "Büyük Bakü'nün Bölgesel Kalkınma Planı" devlet desteğiyle gerçekleştirilecek plan Devlet Kent Planlama ve Mimari Komitesi tarafından hazırlanmaktadır. İki aşamalı olarak gerçekleştirilmekte olan planın ilk aşaması modern standartlara uygun olması için Komite ile 2018 yılında "Boston Consalting Group" şirketiyle iş birliği başlatılmıştır (Devlet Kent Planlama ve Mimari Komitesi Azerbaycan Mimarlar İttifakı'yla İlişkileri Genişlendiriyor, 2019, s. 13). İkinci aşamada ise satın almalarının gerçekleştirilmesi için ihalelere başlanmış ve ihaleyi kazanan Almanya'nın "AS+P" şirketiyle 6 milyon 391,2 bin ABD doları değerinde sözleşme imzalanmıştır (Devlet Kent Planlama ve Mimari Komitesi Azerbaycan Mimarlar İttifakı'yla İlişkileri Genişlendiriyor, 2019, s. 14). Çevresel etkilerin de dikkate alınarak planın hazırlanması için İspanya'nın Eptisa şirketi de plan hazırlama sürecine katılmıştır (İsbatov, 2014, s. 75).

Modern standartlar ve çevresel sürdürülebilirliğin dikkate alınması sonucu gerçekleştirilen projelerden bir diğeri "Bakü Beyaz Şehir" (Bakı Ağ Şəhər) projesi olmuş, bu plan kapsamında Siyah Şehir (Qara Şəhər) Sanayi bölgesinin sanayi

ve petrol atıklarından temizlenmesi başlatılmıştır. Beyaz Şehir planı kapsamında “ATKİNS”, “Foster + Partners”, “F+A Architects”, DLR Group Tasarım Şirketi, UN Studio, URAL Engineering Co. Ltd., WSP Group, Callison gibi yabancı şirketler ve Konstruktör Limited Şirketi gibi yerel şirket faaliyet göstermektedir (www.bakuwhitecity.com).

Böylece Bakü için merkezi yönetim tarafından planlamanın gerçekleştirilmesi tarihsel süreç ve petrol sanayisinin gelişimine bağlı bir anlayışa göre gerçekleştirildiğini belirtmek mümkündür.

4.3.6. Kentsel Sivil Toplumun Yeniden Düzenlenmesi

STK'larla iş birliğinin sağlanması yerli icra hakimiyeti Başkanının görevleri arasında yer almaktadır (Yerli İcra Hakimiyeti hakkında Esasname, 2012, Madde. 3). Bu Esasnamenin dördüncü maddesinde kentin, rayonun ve kent-rayonların kalkınma eğilimlerini belirlemek için sosyal, ekonomik, çevrenin korunması ve kültürel faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde STK'ların katılımının sağlanması yer almaktadır (Yerli İcra Hakimiyeti hakkında Esasname, 2012, Madde. 4).

Örnek çalışmalar olarak Bakü Şehir İcra Hakimiyeti, İDEA İctimai Birliği ve “Cavan” Gençler Hareketi İctimai Birliği'yle birlikte “Bizim avlu”¹⁰ projesi, BŞİH ev sahipliğinde Devlet Kent Planlama ve Mimari Komitesi ve Azerbaycan Mimarlar İttifakı üyeleri bir araya gelerek “Bakü'nün kent planlama gelişimi” ile ilgili toplantı gerçekleştirilmiştir (www.baku-ih.gov.az).

4.3.7. Bakü'de Tarım Çalışmaları

Bakü'de gerçekleştirilen tarım çalışmalarında da merkezi yönetim ağırlıklı çalışmalar gerçekleştirilmekle yerel yönetim kurumlarının yönetimi altında herhangi bir politika ve teşvik çalışmalarının olduğuyla ilgili bilgilere erişilememiştir. Devlet İstatistik Kurumundan elde edilen tarım ürünleriyle ilgili (Tablo 2) aşağıdaki bilgilere erişilmiştir:

¹⁰ Azerbaycan dilinde karşılığı “Bizim hayat” anlamına gelmektedir.

Tablo 2. Bakü’de tarım alanları ve üretiminin yıllara göre istatistiği

Tarım ürünleri												
Yıllar	Patates		Sebze		Bostan bitkileri		Meyve		Üzüm		Toplam	
	Alan ha	Üretim ton	Alan ha	Üretim ton	Alan ha	Üretim ton	Alan ha	Üretim ton	Alan ha	Üretim ton	Alan ha	Üretim ton
2010	20	50	458	13868	13	105	1277	3973	1498	14800	3266	32796
2014	10	36	457	7561	10	174	1483	7125	1441	8918	3401	23814
2015	10	50	509	8693	11	322	1526	6022	1441	9433	3497	24520
2016	18	134	688	12812	11	103	2899	4688	1300	7963	4916	25700
2017	19	128	1197	53343	11	102	2927	5313	1303	8009	5457	66895
2018	19	212	1202	78337	11	82	3280	4974	1300	7959	5812	91564

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu

Tarım ürünlerinden olan patates ve sebze alanındaki artış bu ürünlerin verimliliğinin yıllara göre arttığını göstermektedir. Fakat bostan bitkileri ve üzüm alanlarında azalma görülmüş, üretim verimliliği kendisini gösterememiştir. Meyve ürünleri alanındaki artış meyve üretimine olumlu etkisi bulunmamakla sürekli düşüş görülmüştür.

Hayvancılıkla ilgili politikalar tarım politikasından farklılık arzmemekle birlikte Devlet İstatistik Kurumundan elde edilen istatistik verilere göre (Tablo 3) aşağıdaki bilgilere erişilmiştir:

Tablo 3. Hayvan sayısı ve hayvancılık ürünleri üretiminin yıllara göre istatistiği

Hayvan sayısı ve hayvancılık ürünleri üretimi									
Yıllar	İri boynuzlu hayvan sayısı	Et üretimi ton	Koyun ve keçi sayısı	Süt, ton	Domuz sayısı	Yumurta, bin adet	Kuş sayısı	Yün, fiziki kilo	Arı aileleri
2010	5343	1180	15938	3799	578	10252	393465	36	-
2014	6203	1996	16466	3910	447	5597	298699	31	-
2015	6022	2302	13540	4058	422	9678	557474	31	-
2016	8289	2434	18872	4245	125	7458	504016	27	-
2017	8341	2406	18359	4669	152	7391	875447	31	-
2018	8377	1792	17716	5293	645	3576	731772	38	7

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu

Hayvancılıkta iri boynuzlu hayvan sayısı, koyun, keçi ve kuş sayısındaki artış, domuz sayısında azalma olsa da, 2018'de koyun, keçi ve kuş sayısında azalma, domuz sayısında ise yaklaşık 4,5 defa artış görülmüştür. Arıcılığın geliştirilmesi için 2018'de 7 arı ailesi faaliyete başlamıştır. Hayvancılık ürünleri üretimi açısından veriler değerlendirildiğinde 2010 sonrası et ve süt üretiminde artış olduğu halde, yumurta sayısında azalma kendisini göstermiştir.

Bu verilerden yola çıkarak Bakü'de teknoloji temelli olmaktan daha çok üretim alanlarının artırılması ve azalması ile ürün artışı veya azalması görülmektedir. Bunun dışında arıcılığın son yıllarda merkezi yönetim tarafından bu alana olan dikkatin artması nedeniyle arı ailelerin desteklendiği görülmektedir.

Genel bir tablo çizmek gerekirse avantaj ve dezavantajlar açısından BŞİH çalışmalarını aşağıdaki şekilde değerlendirmek mümkündür:

Tablo 4. Bakü Şehir İcra Hakimiyetinin kriterlere göre değerlendirilmesi

Kriterler	Dezavantajlar	Avantajlar
Yönetimler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi	X	✓
Kamu maliyesinde tasarruf	X	
Belediye kamu kesiminin ve toplu altyapının özelleştirilmesi	X	X
Toplu konut inşasının yeniden yapılandırılması ve kentsel dönüşümleri	X	✓
Kent planlama modeli		✓
Kentsel sivil toplumun yeniden düzenlenmesi		✓
BŞİH'nin tarımdaki çalışmaları		

Yedi kritere göre BŞİH faaliyetleri değerlendirildiğinde yönetimler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi açısından yerel yönetimlerin kurulması ve onlara yeni görevlerin verilmesiyle birlikte merkezi yönetim tarafından dotasyonlarla destek sağlanmakla, dezavantajlı tarafın herhangi bir etkisinin olmadığı, avantajlı tarafın ise kırılğan bir özellik taşıdığını belirtmek mümkündür. Kamu maliyesinde tasarruf kriteri açısından kamu desteklerinin devam ettiği, kaynak arayışına merkezi yönetimin ön planda olmasından kaynaklanarak avantajlı tarafın etkisinin olup olmadığını net bir şekilde belirtmeyi güçleştirmektedir. Belediye kamu kesiminin ve toplu altyapının özelleştirilmesi merkezi yönetim eğilimli bir yönetim gerçekleştirdiği için hizmet sunumu devlet şirketleri tarafından yerine getirilmekte ve bu kriterin BŞİH'nin faaliyetine hiçbir etkisi bulunmamaktadır. Stratejik yol haritalarında ifade edilen kamu-özel işbirliğinin gerçekleşebileceği güçlü merkezi yönetime

göre şekillenecek bir süreç olarak ifade edilebilir. Toplu konut inşasında merkezi yönetim tarafından planlama ve çalışmaların yapılması mega projelerin gerçekleşmesiyle avantajlı tarafın etkisinin merkezi yönetim lehine gerçekleştiği görülmekte, BŞİH ise bu sürecin yönetilmesinden daha çok yürütülmesinde yer almaktadır. Kent planlama modeli açısından petrol sanayisinin gelişimine ve modern planlama standartlarına göre şekillenen bir planlama modelinin benimsendiğini ifade etmek mümkündür. Kentsel sivil toplum açısından BŞİH faaliyetlerinde STK'larla çalışmalar gerçekleştirilse bile onların güçlü bir etkisinin olması söz konusu değildir. Tarım politikalarının neo-liberal politikalardan etkilenmesi kendisini göstermekle etkili bir çalışmanın ortaya koyulduğunu belirtmek güçtür.

Merkezi yönetim tarafından yerine getirilen yönetim modeline göre BŞİH'in şekillenmesi kurumsal yapılandırma sonucu personel alımı gerçekleştirilmekte ve bu kritere göre herhangi bir etkiden bahsetmek güçtür.

Genel olarak Azerbaycan'da güçlü merkezi yönetimin gerçekleştirilmesi yerel yönetimlerin ön planda yer almalarını engellemekle, daha çok merkezin kararlarına göre şekillenen bir yönetimin gerçekleştiği, merkezi yönetimin neo-liberal politikalardan etkilenmesi taşra örgütleri üzerinde etkisini göstermekle yerel yönetim birimleri olan belediyeleri bu sürecin dışına itmektedir.

4.4. İzmir ve Bakü Kentlerinin Kriterlere Göre Karşılaştırılması

İzmir ve Bakü kent yönetimlerinin yedi kritere göre değerlendirilerek karşılaştırılması aşağıdaki gibi bir tablonun (Tablo 5) ortaya çıkmasına olanak sağlar:

Tablo 5. İzmir ve Bakü kent yönetimlerinin kriterlerden etkilenme düzeyi

Kriterler	Dezavantajlar		Avantajlar	
	İzmir	Bakü	İzmir	Bakü
Yönetimler arası İlişkilerin Yeniden Düzenlenmesi	✓	X	✓	✓
Kamu Maliyesinde Tasarruf	✓	X	✓	
Belediye Kamu Kesiminin ve Toplu Altyapının Özelleştirilmesi	X	X	X	X
Toplu Konut İnşasının Yeniden Yapılandırılması ve Kentsel Dönüşüm	✓	X	✓	✓
Kent Planlama Modeli	✓		✓	✓
Kentsel Sivil Toplumun Yeniden Düzenlenmesi			✓	✓
Tarım Çalışmaları	✓		✓	

Tablodan da görülmektedir ki İzmir'de belediye, Bakü'de ise merkezi yönetimin taşra örgütünün yönetimde bulunması neo-liberal politikaların etkinlenme düze-

yinde farklılık göstermektedir. Yedi kriterden İzmir kent yönetimi büyük bir şekilde etkilense de Bakü kent yönetiminde bazı kriterlerin etkisinin belirsizliği ortaya çıkmaktadır.

Yönetimler arası ilişkilerin düzenlenmesi İzmir kent yönetiminde avantajlar ve dezavantajları beraberinde getirmekte, küreselleşme ve ihtiyaçlara göre avantajları doğursa bile büyük alan yönetimi sorunlarını da gündeme taşımaktadır. Merkezi yönetimin destekleyici faaliyetlerinin kısılması İzmir Büyükşehir Belediyesini kaynak arama yollarına itmekte, Bakü Şehir İcra Hakimiyeti açısından ise dezavantajın kendisini göstermediği, merkezi yönetimin destekleyici yardımının devam etmesi ve yönetimde güçlü olması belediyelerin yetki ve görevlerine göre hizmet sunumunda güçlü bir kurum olarak öne çıkmasını engellemekte ve kırılğan bir etkiyi doğurmaktadır.

Kamu maliyesinde tasarruf kriteri açısından İzmir için harcamalara dikkat edildiği, tasarrufun gerçekleştirildiği ve ihtiyaca göre harcama söz konusu olsa da borçlanma sonucu kaynak sağlanması kur dalgalanmalarının etkisiyle olumsuz sonuçları doğurmakta ve belediye giderlerinin artmasına yol açmaktadır. Bakü Şehir İcra Hakimiyeti tarafından ise tasarruf tedbirleriyle ilgili bilgilerin paylaşılması, bunun yanı sıra belediyelerin kaynak temin etme olanaklarının bulunmaması özel finansman kaynaklarına bağımlılığı doğurmamaktadır.

Belediye kamu kesiminin ve toplu altyapının özelleştirilmesi kriteri her iki kent yönetiminde etkisinin olmadığını göstermektedir. Bunun yanı sıra “Toplu konut inşasının yeniden yapılandırılması ve kentsel dönüşüm”, “Kent planlama modeli”, “Kentsel sivil toplumun yeniden düzenlenmesi” açısından her iki kent yönetiminde avantajların ortaya çıktığı görülmektedir. Tarım çalışmaları açısından İzmir’de avantajlar ortaya çıksa da Bakü kent yönetiminde herhangi bir etkinin olmadığı ortaya çıkmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Neo-liberal politikaların uygulanması sonucu bu politikaların avantaj ve dezavantajlar olmakla iki kategoride incelenmesi gerektiği açıklığa kavuşturulmuştur. Neo-liberal politikaların etkilerini kent yönetimleri açısından değerlendirmek için Türkiye ve Azerbaycan kent yönetimleri incelenmiş, İzmir ve Bakü kent yönetimlerinde neo-liberal politikaların etkisi tartışılmıştır.

Türkiye’de uzun bir süre yerel yönetim geleneğinin geliştirilmesi için kent yönetimlerinin şekillenmesi kendisini gösterse de Azerbaycan kent yönetiminde yerel

yönetim birimlerinin etkisiz olması merkezi yönetimin taşra örgütlerinin hizmet sunumunda ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle Türkiye’de neo-liberal politikalar yerel yönetim kurumlarının şekillenmesine daha çok etki etse de, Azerbaycan’da bu durum merkezi yönetim üzerinde ağırlık kazanmaktadır ve merkezi yönetimin taşra örgütleri merkezi yönetimin şekillenmesine göre değişim göstermektedir.

Neo-liberal politikaların uygulanması İzmir açısından yerel yönetim kurumunun siyasi durum nedeniyle bazı yetkilerinin kısılmasına yol açtığı, Bakü kent yönetiminde ise bu politikaların herhangi bir etkisinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu durum İzmir kent yönetimiyle birlikte tüm Türkiye’de yerel yönetim alanındaki sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bakü kent yönetimi açısından taşra örgütleri bağımsız ve seçimle oluşan kurumlar olmadığı için verimli ve etkin hizmet sunumu gerçekleştiril(e)memektedir. Neo-liberal politikaların başlıca özelliklerinden olan stratejik planların hazırlanması harcamaların düzenli ve etkin kullanılmasına neden olması bu özelliğin Bakü kent yönetimi için dikkate alınabilir bir öneri olarak öne sürmek mümkündür.

Belediye kamu kesiminin ve toplu altyapının özelleştirilmesi kriterine göre İBB ve BŞİH tarafından herhangi bir özelleştirmenin olmadığı ve tam olarak kamulaştırma şeklinde ifade edilmese bile buna yönelik çalışmaların gerçekleştirildiği görülmüştür.

Toplu konut inşası ve kentsel dönüşüm açısından İBB tarafından yerinde kentsel dönüşüm gerçekleştirilmekte, büyük kentsel dönüşüm projeleri hayata geçirilmemektedir. BŞİH ise merkezi yönetimin gerçekleştirdiği büyük kentsel dönüşüm projelerinde yer almakla projelerin yönetilmesinde etkili bir aktör olmaktan daha çok projelerde uygulayıcı şeklinde yer almaktadır. Bundan başka, merkezi yönetimin mega projeler olarak gerçekleştirdiği kentsel dönüşüm projelerinin stratejik niteliğe sahip olmaması etkinliği azaltmakla projelerin sonlanması ve harcamaların etkin bir şekilde yapılmasını güçleştirmektedir. Bu projeler daha çok klasik kentsel dönüşüm projeleri niteliği taşımakla vatandaşları yerlerinden eden ve onların mağdur olmalarına yönelik projeler olarak sonuçlanmaktadır. İhtiyaçlara yönelik, vatandaşların mağdur olmamasını dikkate alan ve yerinde kentsel dönüşüm uygulaması gerçekleştiren İBB’nin vatandaşları dikkate alan bir yaklaşım benimsediği görülmektedir ve bu uygulama BŞİH için örnek bir model olarak kullanılabilir.

Kent planlama modeli her iki yönetim kurumunda çağın ihtiyaçlarına göre planlansa da İzmir’de bu yerel yönetim, Bakü’de ise merkezi yönetim tarafından gerçekleştirilmektedir.

Kentsel sivil toplum ile yapılan çalışmalar her iki kent yönetiminde STK ile ilişkilerin kırılğan nitelik taşıdığı, İBB'nin STK'larla birlikte gerçekleştirdiği çalışmalar zamanı performans değerlendirmesine yönelik faaliyetlerin gerçekleştirildiği, fakat yapılan çalışmaların o kadar da güçlü bir etkisinin olmadığı ortaya çıkmaktadır. BŞİH ise STK'larla çalışmalarının hangi şekilde gerçekleştirildiği belli olmamakla birlikte çok az sayıda STK ile faaliyetlerin gerçekleştirildiği sonucuna varılmıştır. BŞİH STK'larla olan faaliyetlerini İBB'ce gerçekleştirilen önceliklendirme çalışmasının gerçekleştirilmesi ihtiyaçların ve kentsel katılımın artırılmasına olanak sağlayabileceği düşünülmekle, kullanılabilir nitelik taşıyan bir öneri olarak ifade etmek mümkündür.

Tarımsal faaliyetler açısından İBB, üreticilerin teşviki, üretimle ilgili eğitimlerin verilmesi, yerel ihtiyaçlara ve yerel ürünlere göre satışların gerçekleştirilmesine desteklerin sağlanmasında verimli çalışmalarıyla öne çıkmıştır. Bu çalışmalara kooperatiflerin kurulması, alım garantili ürün sözleşmelerinin imzalanması örnek olarak gösterilebilir. Teşvik niteliği taşıyan faaliyetler üretimle uğraşan üreticilerin yanı sıra yeni üreticilerin tarım ve hayvancılıkla uğraşmasına da yol açmaktadır. BŞİH açısından teşvik politikasının uygulanması merkezi yönetimin kararlarına bağlı olmakla, yerel ihtiyaç ve dinamiklerin ön planda olmadığı çalışmaların yapılmasına neden olmaktadır.

Neo-liberal politikaların etkisiyle avantaj ve dezavantajlar açısından İzmir kent yönetimine bakıldığında İBB tarafından sosyal odaklı çalışmalara öncelik tanındığı görülmektedir. Neo-liberal politikaların belirlenmiş yedi kriter açısından İzmir kent yönetiminde avantajlı tarafların etkisi altında hizmet sunumunun gerçekleştirildiği ve dezavantajların etkilerinin azami düzeyde tutulmasına çalışıldığı görülmüştür.

Merkezi yönetimce gerçekleştirilen politikaların etkisi altında şekillenen kent yönetimi Bakü örneğinde kendisini göstermiştir. Hizmet sunumunu yerine getiren yerel yönetim kurumlarını koruyan ve birer kalkan işlevi gören merkezi yönetim katılımcılığın sağlanması ve şeffaflığın temin edilmesinde olumsuz etkiyi doğurmaktadır. Böylece, Azerbaycan'da yerel yönetimlerin hizmet sunumunda ön plana geçmesi kent yönetiminde katılımı güçlendirmekle farklı kurum ve örgütlerle ortak çalışmaları teşvik etmekle birlikte kenttaşların da kent yönetimine katılımına olanak sağlayacaktır.

İzmir ve Bakü örnekleri açısından neo-liberal politikaların etkilerinin genel tablosunu çizmek gerekirse bu politikaların avantajlarına göre hizmet sunumunun öne çıktığı, dezavantajlı tarafların düşük düzeyde tutulması için çaba gösterildiğini

belirtmek mümkündür. İzmir kent yönetimi açısından yerel ihtiyaç ve dinamiklere göre gerçekleştirilen faaliyetler Bakü kent yönetiminde ihtiyaçlar dışında, merkezi yönetimin yönlendirmesine göre gerçekleştirildiği sonucuna varılmıştır. Azerbaycan'da yerel yönetimlerin ön plana geçmesine destek olacak hukuki altyapının yenilenmesi, merkezi yönetimin güç paylaşımını temin etmesi neo-liberal politikaların etkisine göre katılımcılığın sağlanacağı ve hizmet sunumunda verimliliğin dikkate alınacağı, harcamalara tasarrufun yapılacağı, stratejik planlara göre faaliyetlerin yerine getirileceği bir yönetim biçiminin benimsenmesi bu çalışmanın önerileri içerisinde yer almaktadır.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Reshad Abilzade, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazar ya da herhangi bir kurum/kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The author declares that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Reshad Abilzade, has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the author and/or any institution.

KAYNAKÇA

- 2011-2013 Yılları Arasında Bakü ve Onun Kasabalarının Sosyal-Ekonomik Kalkınması Devlet Programı, 2011.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu. (2015). Belediyelerin İstatistik Alan Sınıflandırması. Bakü: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu. (2019). Azerbaycan'da Ulaşım. Bakü: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu. (2019). Azerbaycan'ın tarımı. Bakü: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Hesap Odası (2017). Azerbaycan Cumhuriyetinin 2016 Devlet Bütçesinin İcrası Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Kanun Programı ve Devlet Bütçesinin İcrası İle İlgili Yıllık Raporu Azerbaycan Cumhuriyeti Hesap Odası'nın Görüşü. Bakü: Azerbaycan Cumhuriyeti Hesap Odası.
- Azerbaycan Cumhuriyetinde Uygun Fiyata Apartman Teminatının Gelişmesiyle ilgili Strateji Yol Haritası, 2016.
- Azerelektrik A.Ş. (2018). Azerelektrik A.Ş. Maliye Raporları ve Bağımsız Denetçiler Raporu. Bakü: Azerelektrik A.Ş.
- Azersu A.Ş. (2018). Azersu A.Ş. Konsolide Maliye Raporları. Bakü: Azersu A.Ş.
- Bakü Ulaşım Ajansı. (2018). Bakü Ulaşım Ajansı Maliye Raporları ve Bağımsız Denetçilerin Görüşü. Bakü: Bakü Ulaşım Ajansı.
- Bal, E. ve Altun, D.A. (2016). İzmir'de Neoliberal Kentleşme Eğilimleri Kapsamında Lüks Konut Üretiminde Yeni Yaklaşımlar: Folkart Konut Projeleri. Planlama Dergisi, 26 (1), 65-80.
- Baraud-Serfaty, I. (2020). Critique De La Ville Néolibérale. <https://www.ibicity.fr/la-ville-neoliberal/> (erişim tarihi: 21.12.2020).*
- Belediye Kanunu. (2005). T.C. Resmi Gazete, 25874, 13 Temmuz 2005.
- Belediyelerin Statüsü hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu. (1999). 698-IQ, 2 Temmuz 1999.
- Biau, V. (2020). Les Architectes Au Défi De La Ville Néolibérale. Marseille: Éditions Parenthèses.

- https://editionsparentheses.com/IMG/pdf/p684_architectes_ville_neoliberal_e_maquette_extraits.pdf (erişim tarihi: 21.12.2020).
- Brenner, N. and Theodore, N. (2002). Cities and The Geographies Of "Actually Existing Neoliberalism. *Antipode*, 34 (3), 349-379.
- Bütçe Sistemi hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu. (2002). 358-IIQ, 2 Temmuz 2002.
- Büyükşehir Belediye Kanunu. (2004). T.C. Resmi Gazete, 25531, 23 Temmuz 2004.
- Crieking, M.V. (2008). Urbanisme Néolibéral Et Politiques De Gentrification: Main Basse Sur Le Quartier De La Gare TGV À Bruxelles. *Géo-Regards - Reconstruire La Ville En Ville*, Sayı: 1, 111-123. http://homepages.ulb.ac.be/~mvancricie/ulb/publications_files/neuchatel.pdf (erişim tarihi: 20.12.2020).
- Devlet Kent Planlama ve Mimari Komitesi Azerbaycan Mimarlar İttifakı İle İlişkileri Genişlendiriyor. (2019). *Azerbaycan Mimarlar İttifakı Mimar Dergisi*, 22, 13-14.
- Eldarov, N. (2014). Büyük Bakü'nün Kent Planlaması. *Azerbaycan Cumhuriyeti Mimarlar İttifakı Mimar Dergisi*, 2, 146-159.
- Elma, F. (2013). Azerbaycan'da Yerel Yönetişim ve Belediye: Bakü ve Yakın Havzası Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 163-186.
- Ergin, O. N. (1934). *Beledi Bilgiler*. İstanbul: İstanbul Matbaacılık Yayınları.
- İSİM (Ekonomi ve Sosyal Kalkınma Merkezi). (2017). *Yeni Sosyal-Ekonomik Çağrılar Arka Planında Yerel Yönetim Birimlerinin (Belediyeler) Faaliyetinde Kamuoyunun Güçlendirilmesi*. Bakü: İSİM.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2005). *2006-2017 Stratejik Planı*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2009). *2010-2017 Stratejik Planı*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2014). *2015-2019 Stratejik Planı*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2019). *2020-2024 Stratejik Planı*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2010). *Faaliyet Raporu*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.

- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2011). Faaliyet Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2012). Faaliyet Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2013). Faaliyet Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2014). Faaliyet Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2015). Faaliyet Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2016). Faaliyet Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2017). Faaliyet Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2018). Faaliyet Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İsbatov, İlğar. (2014). "Bakidövlətləyihə" Gocaman Enstitü'nün Yeni Hayatı. Azərbaycan Mimarlar İttifakı Mimar Dergisi. 3, 68-79.
- Guliyev, Farid. (2018). Urban Planning in Baku: Who is Involved and How It Works. Caucasus Analytical Digest, 101, 2-8.
- Gül, H. (2008). Yerinden Yönetim Kavramının Gelişimi, Tanımı, Türleri ve Özellikleri. R. Bozlağan, Y. Demirkaya, (Ed.), Türkiye'de Yerel Yönetimler (85-118), Ankara: Nobel Yayınları.
- Hasanoğlu, M. (2008). Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Devletin Yeniden Yapılandırılması ve Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi Çabaları. Sayıştay Dergisi, 69, 73-90.
- Hüseyn, R, Ünal, Ö.F. ve Akman, E. (2013). Azerbaycan'da Yerel Yönetimlerin Gelişimi: Merkezi Yönetim - Yerel Yönetim İlişkileri ve Bakü Kentinin Statüsü Hakkında Bir Değerlendirme. Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 5 (1), 163-172.
- Keleş, R. (2000). Yerinden Yönetim ve Siyaset (4. Baskı). İstanbul: Cem Yayınları.
- Keskin, N. Ertürk ve Yıldırım, Cuma. (2018). İzmir'de tarımsal kalkınma ve büyükşehir belediyesi. Uluslararası Yerel Yönetimler Demokrasi ve İzmir Sempozyumu Bildiriler Kitabı. 15-17 Kasım 2018. İzmir: İzmir Akdeniz Akademisi Yayınları, 196-213.

- Konut İnşaat Devlet Ajansı. (2018). Konut İnşaat Devlet Ajansı Mali ve Bağımsız Denetçiler Raporu. Bakü: Konut İnşaat Devlet Ajansı.
- Kuran, H. (2019). Neoliberal Kentler ve Şehir Hakkı Mücadeleleri, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Latendresse, A. (2008). Le Néolibéralisme Dévore La Ville. A Babord Sosyal ve Siyaset Dergisi, 22. <https://www.ababord.org/Le-neoliberalisme-devore-la-ville> (erişim tarihi: 20.12.2020).
- MİDA Limited Şirketi. (2016). Maliye ve Bağımsız Denetçilerin Raporu. Bakü: MİDA Limited Şirketi.
- Mirzayev, V. (2015). Azerbaycan'da Belediyelerarası İşbirliği. Bakü.
- Oktay, T. (2008). Belediye Kurumunun Tarihsel Gelişimi. R. Bozlağan, Y. Demirkaya, (Ed.), Türkiye'de Yerel Yönetimler (119-156), Ankara: Nobel Yayınları.
- Ökmen, M. (2008). Türkiye'de Merkezi Yönetim – Yerel Yönetim İlişkileri ve Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması. R. Bozlağan, Y. Demirkaya, (Ed.), Türkiye'de Yerel Yönetimler (45-83), Ankara: Nobel Yayınları.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2016). Kentsel Tasarım Rehberleri Araştırma ve Tanımlama (Cilt 1). İstanbul: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Tekeli, İlhan. (2017). İzmir İli/Kenti İçin Bir Tarımsal Gelişme ve Yerleşme Stratejisi. İzmir: İzmir Akdeniz Akademisi Yayınları.
- Tekeli, İlhan. (2018a). İzmir Belediyeciliğinde 2004-2018 Dönemi'nin Öyküsü. İzmir: İzmir Akdeniz Akademisi Yayınları.
- Yaylı, Hasan ve Yaslıkaya, Refik. (2012). Türkiye'de Yerel Hizmetlerle İlgili Yasal Düzenlemelerin Gelişimi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 47 (2), 65-82.
- Yayman, H. (2002). Türkiye'de Belediyeciliğin Siyasallaşması: 1970'li yıllar. B. Ayman Güler, A. Sabuktay, (Ed.), Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı (67-94), Ankara: TODAİE Yayınları.
- Yerli İcra Hakimiyeti hakkında Esasnamenin Onaylanmasıyla ilgili Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının Fermanı. (2012). 648, 6 Haziran 2012.
- Yıldırım, S. (2014). Dünyada ve Türkiye'de Büyük Kent Yönetimi Üstüne. Ankara: Çankaya Belediyesi Yayınları.
- Yusifov, S, İsmailov, V. ve Hüseyin, A. (2016). Yerel Yönetim Hukuki ve Finans Temelleri. Bakü: Leman Yayınları.

- <https://tarimsal Hizmetler.izmir.bel.tr/tr/Proje/7/4> (erişim tarihi: 24.01.2020)
- <https://tarimsal Hizmetler.izmir.bel.tr/tr/Proje/35/4> (erişim tarihi: 24.01.2020)
- <https://tarimsal Hizmetler.izmir.bel.tr/tr/Proje/37/4> (erişim tarihi: 24.01.2020)
- <https://www.eshot.gov.tr/tr/KurulusAmaci/7/41> (erişim tarihi: 25.01.2020)
- <https://www.izsu.gov.tr/tr/yetki-gorevler/31/21> (erişim tarihi: 25.01.2020)
- <https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/kentsel-donusum-gelisim-ve-yenileme-projele-ri/1271/4> (erişim tarihi: 27.01.2020)
- https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/uzundere_55mb.pdf (erişim tarihi: 09.03.2020)
- https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/aktepe_emrez_282.pdf (erişim tarihi: 09.03.2020)
- https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/ege_29mb.pdf (erişim tarihi: 09.03.2020)
- https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/ornekkoy_22mb.pdf (erişim tarihi: 09.03.2020)
- https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/ballikuyu_81mb.pdf (erişim tarihi: 09.03.2020)
- https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/bayrakli_127mb.pdf (erişim tarihi: 09.03.2020)
- <https://siviltoplum.gov.tr/illere-ve-faaliyet-alanlarina-gore-dernekler> (erişim tarihi: 09.03.2020)
- <https://www.izmir.bel.tr/tr/SivilToplumKuruluslari/175> (erişim tarihi: 09.03.2020)
- <http://bakucity.preslib.az/az/page/TMrz9CEh2D> (erişim tarihi: 17.04.2020)
- <http://www.azeriqaz104.az/az/content/1/1> (erişim tarihi: 18.04.2020)
- <https://azersu.az/az/page/7> (erişim tarihi: 18.04.2020)
- <https://www.arxkom.gov.az/komite/tarix> (erişim tarihi: 19.04.2020)
- <https://www.bakuwhitecity.com/az/> (erişim tarihi: 19.04.2020)
- <https://www.bakuwhitecity.com/az/page/2-faktlar-va-raqamlar> (erişim tarihi: 19.04.2020)

<https://www.bakuwhitecity.com/az/page/3-tasdiq-va-razilasdirmalar> (erişim tarihi: 19.04.2020)

<https://www.bakuwhitecity.com/az/page/6-tarafdaslar> (erişim tarihi: 19.04.2020)

<http://baku-ih.gov.az/page/65.html> (erişim tarihi: 01.05.2020)

<http://baku-ih.gov.az/page/26.html> (erişim tarihi: 01.05.2020)

<http://izmir.gov.tr/izmir-hakkinda> (erişim tarihi: 12.08.2020)

<http://www.izto.org.tr/tr/izmir-tarim> (erişim tarihi: 20.08.2020)

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (erişim tarihi: 20.12.2020)

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> (erişim tarihi: 20.12.2020)

https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/guzeltepe_47mb.pdf (erişim tarihi: 26.12.2020)